



Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN



לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

מצות עשה אחת והיא לצעוק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שלא תבא על הצבור:

וביאר מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

מגיד משנה

מגיד משנה

מעניות. והקשו ליה ממה שאמרו פ"ק דתענית (דף י"ד.) אלא שופרות דכ"ע לא פליגי דקרי לה המרעה. ומיך הראב"ד ז"ל בפירושו שקיעת החלוצות הימה על קדר צרכות המזכות פרק רביעי אבל בשופרות הימה בשאר היום בשעה שהיו מחפליין. ולדברי רבינו שלא הזכיר שופר בגבולין כלל יש לי לומר לשופרות לאו דוקא אלא כלפי שאמרו המרעה נענונו שהיא בפה הזכיר שופרות שופרות ועל בית המקדש הזכירו שיש במקדש שופרות ועל בית המקדש הזכירו שופרות אבל בגבולין אין שם לעולם אלא חלוצות. ומ"מ המסוור כדברי הראב"ד ז"ל דנמקדש איכא תרמי חלוצות ושופר ונגבולין ליכא אלא חד מיניהו חלוצות או שופר. וז"ש בדברי הגאונים תקיעה בשופר בתעניות לפי שבאי זה מהן שיראה רשאי ובלבד שלא יבא שיהיה אלא במקדש עכ"ד: ואם היו במקדש וכו'. משנה וברייתא פרק ראוהו ב"ד (ר"ה כ"א): ואין תוקעין וכו'. שם גמ':

תעניות

דרך אכזריות וגזרמת להם להדבק במעשיהם הרעים. ותוסף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי. כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי אוסף לכם חמת אותו קרי: **ד' ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שכתבא על הצבור עד שירוחמו מן השמים.** ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחלוצות בלבד. ואם היו במקדש מריעין בחלוצות ובשופר. השופר מקצר והחלוצות מאריכות. שמצות היום בחלוצות. ואין תוקעין בחלוצות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר

א טור סי' תקע"ג:

לחם משנה

(בתב המחבר ז"ל הלכות תעניות להרמב"ם ז"ל עיינתי בהם בכפר ליאורי ויען כי ספרי אין אתי וצריך אני לחפש בספרים בקצת ענינים כאשר נבא העיר בעזרת האל אציגם פה):

פרק א א גנון בצורת ודבר וארבה וכו'. קשה דהא בפ"ג דמסכת תעניות (דף י"ט.) אמרו במשנה על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה וכו' שמעון הסימי אומר אף על הדבר ולא הידו לו חכמים ואמרו בגמרא (דף כ"ב:) איבעיה ליה לא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו או דילמא לא הודו לו כלל ח"ס דמיא מתריעין על הדבר בשבת ואין ז"ל בחול רבי חנן בן פיטום תלמידו של ר"ע (משום ר"ע) אומר אין מתריעין על הדבר כל עיקר ע"כ. ופירש"י ז"ל אין מתריעין כל עיקר אפילו בחול דגוזה היא ע"כ. כלומר גזרו חול אטו שבת והא דלא גזרו בכל הוי דמחני' כגון שדפון וחסיל ואין דמתריעין בחול משום דדבר הוא רוע גדול ואחו לארועי בשבת אי שרו בחול משמע דלחכמים דק"ל כוסייהו אין מריעין בחול. ורבינו ז"ל כתב כאן ולקמן בפ"ג דמתריעין על הדבר וכן בהלכות שבת פ"ג כתב דאין זועקין ומתחננים על הדבר בשבת משמע הא בחול מתריעין ולא כחכמים. וי"ל דבמחני' יש שלש מחלוקות דלחכמים אין מתריעין על הדבר אפילו בחול ולשמעון הסימי מתריעין אפילו בשבת ולעיל מתריעין בחול שכן אמרו במשנה למעלה עיר שיש בה דבר או מפולת אומה העיר מתענה ומתרתע וכל קציבויה מתענות ולא מתריעות ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות א"כ הרי רבנן אמרי בפירוש דמתריעין ורבינו ז"ל פסק כהך רבנן דהוי סתם משנה. ולפי זה האי לא הודו לו חכמים דמתניין הוי קטרא שלשית דכתיבנא. אבל ראינו לרבינו ז"ל שכתב בפ"ג המשנה ח"ל ר' יוסי אומר שאין תוקעין שופר בשבת אלא כדי שיתקבלו העם להושע אומה מדניה אלא לזעוק ולהתענות לא ואין הלכה כר' יוסי למנוע מהם ההעקה בשבת אלא שזעקין ומתעניין להם בשבת ולא כשמעון הסימי שאומר מתריעין על הדבר אבל הדין אלאין אין מתריעין על הדבר כל עיקר אבל מתענים עליו בלבד ואותם שגפול בהם הדבר הם בלבד מתענים ומתריעין כמו שקדם ע"כ. נראה דהוא מפרש דשמעון הסימי היה אומר דמתריעין על הדבר בשבת אפילו הקציבות של המדינות שאמרו במחני' דמתענות ולא מתריעות ועל דא קאמרה הגמרא דלא הודו לו חכמים דאין מתריעות הקציבות אפילו בחול אלא מתענות בלבד וכמו שקדם ולפי זה הוי הך ולא הודו לו חכמים קטרא ח"ק דלעיל ופסק כח"ק. ולכולהו פירוש קשה דגמרא אמר דברייתא דר"ע פליג אשמעון הסימי וליה ליה דאין מתריעין כל עיקר והא ר"ע גופיה אמר במתניין דהקציבות מתריעות ולא מתענות והיא גופא מתענה ומתרתע וא"כ בין דליירי מתניין בקציבות כפירוש הרמב"ם ז"ל בין בהיא גופא דפירוש קשה דר"ע אדר"ע דמתניין קאמר דאיכא המרעה וברייתא קאמר דליכא. ואפשר לומר דמרי תנאי ואליבא דר"ע והך ברייתא הוי רבי חנן דאמר כן משמו ודמתניין

משנה למלך

פרק א א מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחלוצות וכו'. (א"ה כתב ה"ה) וראינו לרבינו וכו' ועיין בדברי הרב המחבר בספר דרשומיו דזקן מנחם ח"א (דף ס'): ולג

מגיד עוז

פ"א א ג מצות עשה עד קרי. מחלמי פרק סדר מעניות קמא (דף ט"ו.) וסופו במדרשות והעיקר בספרי ומדברי סופרים: ד ומתחננים. פרק סדר מעניות מגין (דף כ"א): וברייתא עד לפני המלך. במס'

הגהות מיימוניות

א (הסמ"ג לא מנה מצוה זו לזעוק ולהריע על כל צרה אלא לתקוע בחלוצות על הקרבנות לבד, ובעשין דרבנן ג' לגבי פ' באב ובר ענין שאר תעניות):

כשמחנותים

וּבְרַכַּת כְּהֲנָיִם

יש בכללן שתי מצות עשה

אחת לעבוד את ה' בכל יום בתפלה. שנייה לברך כהנים את ישראל בכל יום. וביאור שתי מצות אלו בפרקים אלו.

כסף משנה

אהבה. הלכות תפלה פרק ראשון

בסוף משנה

הוא לעצמו חפלה קָרָה פעם אחת ביום. א"י יש כח ציד חכמים לעקור דבר מן התורה כדי שתאמר בפרק' האשה רבה (יבמות דף פ"ט.) ומ"ש בסוכה דלחפלה דרשב"ן מפסיקין היינו לפי שכבר החפלה חפלה אחת ביום ההוא או נשאר לו שהוא להחפלה אחת או יאמר חפלה קָרָה ביותר שהוא חייב מן התורה. ומ"ש ועוד שמי שנאנס וכו' אפשר לומר דלא אמרו ספק החפלה ספק לא החפלה חיינו חוזר ומחפלה היינו דוקא כשלא נסתפק לו בכל חפלות היום ההוא אבל אם נסתפק לו כן חוזר ומחפלה ואפילו אם נאמר דנסתפק בכל חפלות היום נמי פסור י"ל דמחפלה חפלה קָרָה וכן רב יהודה לא היה מליל חפלה גמורה ג"פ ביום אבל בכל יום היה מחפלה חפלה קָרָה ע"פ הדרך שנכתבתי ולא הוצרכו להזכיר חפלה קָרָה זו בנמצא להיות הדבר פשוט שלא תיעקר מזהו דלדוריתא ממקומה. כנ"ל ליישב דעת רבינו :

ואין מנין התפלות וכו'. בתוספתא כש
שנחה תורה קבע לק"ש כך נחנו חכמים
קבע לתפלה ומפרש רבינו כש שנחה תורה פו'
קבע לתפלות היום אלמא שאין מנין התפלות
מן התורה ולא משנה התפלה וכו' וי"ג ולא
מטבע התפלה וכו'. והכל אחד דמשה הוא
מלשון ושנחת או כמו שכתב הר"ר מנחם שהוא
מלשון משנה תורה שחרגומו פשטן אורייתא :
ואין לתפלה זמן קבוע וכו'. כלומר אין לתפלה
זמן קבוע לומר ביום זה לא נלטינו
להתפלל וביום זה לא נלטינו וכן אין לה שעה
קבועה ביום לומר דשעה פלונית נלטינו
להתפלל ואם עברה שעה או עבר זמן התפלה
אלא כל השעות כשרות לתפלה וגם לא בכלל
מה ששנו בתוספתא כש שנחה תורה קבע
לק"ש כך נחנו חכמים קבע לתפלה :

ב ולפיכך נשים ועבדים וכו'. משנה פקד
מי שמחו (דף כ"ו): נשים ועבדים
וקטנים חייבים בחפלה: אלא חיוב מזה וזו
כן וכו'. כלומר כיוון שאין מטבע חפלה זו
מן התורה א"כ מה נסתחייבו להחפלה אז עד
כמה לנלול ולילול לכך אמר שיהא אדם שמעון
ומחפלה וכו'. ולמד רבינו כן מדאמרינן בפרק
אין עומדין (דף ל"ב). דרש רבי שמלאי לעולם
שאל ירכיו שכן מצינו במשה וכו' דכתיב ה'
נא וארסה וכיון דממרע' למדנו כן אלמא
אין מטבע חפלה זו מן התורה, וכנגד מ"ש
התורה אמר י"ש מחפלה וכו'.

וְהָיָה כִּי יֵלֶךְ שָׂדֶה בְּן מַלְמַרְמִין בְּמִשְׁנֵהוּ שֶׁ-
 ה' אֱלֹהֶיךָ חִירָא וְאוֹתוֹ תַעֲבֹד עֲבָדוֹ בְּחוֹרָתוֹ
 רַבִּיו בְּסֻמָּ"א אֲשֶׁר לוֹ וּמִ"מ בְּמִ"שׁ כָּכָל מְקוֹם
 שֶׁחֹזֵר לִמְחַפְּלוֹת בֵּין שִׁטּוֹ בְּאַרְץ בֵּין שִׁטּוֹ
 זֶרַע לִמְקַדֵּשׁ כָּכָל מְקוֹם שִׁיהֵא הַמְקַדֵּשׁ בֵּין
 שִׁילָה וְצֶטֶק וּבִגְטֶען בֵּין כְּשֶׁנֶּכְנֵה דִּית עוֹלָמִים
 לְעוֹלָם

פ"א א מצות עשה להחפול בכל יום שנאמר ועבדתם וכו' . כלומר הדע מנ"ל דהאי ועבדתם היינו חפלה מדכתיב ולעבדו . כלל לבכם אלמא סתם עבודה בלב היא דהיינו חפלה :

ובכתב הרב צה"מ אשר לו המנוח ה"ה' שמונו לעבדו וכו'. ולשון ספרי ולעבדו זו חפלה
וה"מ למה לא כתב רבינו מה שנלסונו

מזהו זו מדכתיב ולעבדו בכל לבכם שמפורס
בו צווי התפלה וי"ל משום דלעבדו לאו מזה
הוא אלא סיפור דברים אם ישמוע תשמעו
ללאהבה את ה' ולעבדו ותמתי ממך אורכם
והוא"ת דלתיא מזהו זו מדכתיב אומר תעבדו
תשכרי מנה במזה ששית ובו מדכב וי"ל דהאי
אלא דחדא מינייהו נקט וכמ"ס ז"ל בזה"ל
וכבר נכפל זה האווי פעמים ח"ו דלוקר קרא
דולעבדו ולדאורי תעבדו אמו ללאורי בין לתפלה
בין לתלמוד וכמבואר בספרי ובמשנתו של רבי
ללא תאליעזר בנו של ר"ה הגלילי והאי קרא דועבדס
ללא מיניו שדרכוהו לתלמוד ולא לשום דבר
לאחר אית לן לאוקמי שהיה מזה מיוחדת
לתפלה. ומ"ס אי זו היא עבודה שכלב זו תפלה
הכי אמרינן בריש תענית (דף ב' ע"ה) :
דודע שהרבנן וי"ל השוג על רבינו במ"ס
שהתפלה היא מזה מן התורה שכבר
ציארו חכמים בגמרא תפלה מדרכנן כמו
שנאמרו בפ"ג דברכות (דף כ"ה ע"ה) לענין
בעל קרי שקורא ק"ס ומבדק על המזון ואינו
מתחפלל והעלו הטעם ק"ס וברכת המזון
דלאורייתא תפלה דרכנן ובגמרא סוכה [ל"ח].
האמרו בני תפלה דתנא ואם התחילו חין מפסיקין
והקשו מלוב דתנן נטעלו על שלחנו אלא
מפסיק והשיבו בדרך תימה מאי קושיא הא
דלאורייתא הא מדרכנן וכבר ראינו זו"ל
שפכת שחיב אדם מן התורה וכן כתב בזה
המאמר במזה עשירית שזמני התפלה חיים מן
התורה אבל חובת התפלה עמה היא מן התורה.
וגם זה אינו נכון בעיני שבעל קרי מבדק על המזון
לאחריו מפני שהוא מן התורה ואינו מחפלל

א מצות "עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את יי אלהיכם. מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה. ואין מנין התפלות מן התורה. ואין משנה התפלה הזאת מן התורה. ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה: **ב** ולפיכך ינשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך שאל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו: **ג** אם היה רגיל מרבה בתחנה ובקשה ואם היה ערל שפתים מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה. וכן מנין התפלות כל אחד כפי יכולתו. יש מתפלל פעם אחת ביום. ויש מתפללין פעמים הרבה. והכל יהיו מתפללין נכח המקדש בכל מקום שיהיה. וכן היה הדבר תמיד ממשה רבינו ועד עזרא: **ד** יכיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויוון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבלבלו שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה וכיון שהיה מדבר איננו יכול לדבר כל צורכו בלשון אחת אלא בשיבוש שנאמר ובניהם חצי מדבר אשדודית וגו' ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו

א. כמ"ג עשין י"ט עור א"ה ס' פ"ט : ב. עור א"ה ס' ק"ו : ג. כמ"ג עשין י"ט :

ידיד לחור ולהתפלל והם פסקו לעולם בכל ספק בהשגה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיה מדרבנן ואם אינה מותר בכל יום ממי שהיה החובה היתה המועלת עליו מן התורה שיחלל יום אחד בשנה או בכל ימיו פעם אחת אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה ומה שדרשו בספרי ולעבדו זו תפלה לשמכתא היא. ודעת רבינו שמואל עשה מן התורה להתפלל בכל יום ממ"ט ועבדחם את ה' ועבודה זו נריבה שיהיה בכל יום אחת אינה בכל יום אולי נבא לומר שהיה פעם אחת בכל ימיו וזה ממה שלא יסבילו להדעת וא"כ ע"כ החיוב הוא להתפלל בכל יום אבל אין מנין התפלות מן התורה אלא בפעם אחת ביום בני : ואין משנה התפלה הזאת מן התורה. כלומר מטעם התפלה הזאת והוא מלשון ושנחתם אלא באי זה נוסח שיודמן לאדם בו. ומעשה מה שאמרו בבעל תרי שאינו מתפלל היינו שאינו מתפלל תפלה זו בנוסח זה שלם פעמים ביום אבל אומר

לחם משנה

ומים צריך בכל יום אם כן התפלה ב"כ היא בכל יום למה שאתה שואל צריך זה :
 ב' ולפיכך תשים ועבדים וכו'. משה ריש פרק מי שמתו (דף כ'): שיהא אדם וכו'.
 פרק אין עומדין (דף ל"ב) דרש ר' שמלאי לעולם יסודר וכו'. מנה לן ממש :
 ואח"כ נותן שבה. [ית' שאל] מנין לו לרבינו שזה מן התורה. ובעל קריים ספר כתב לא
 אפשר לו היכא וגם צטני' ופלא :

וכן

מגדל עוז

והיו חכמים וזמן להפלה ופי' ר"מ ז"ל כס"ה שהגר בשלשון ערב כלומר שומי התפלה אינן מן החורס אלא חובת התפלה עממה היא מן החורס כמו שהארזנו לתעלה והחכמים סדרו לה זמנים וזמן ענין אחרים ופולחן כנגד תמידין הקדוש כלומר סדרו זמנים דומי הקרבן: ולישיבך נשים ועבדים כו' עד שלא הזמן נרמא. סרק סרק קורא וסרק מי שפחו (דף כ"א): אלא חובב מזהו זו וכו' עד כפי הכל וילמדו אחרים. פסחא (דף עומדין) (דף כ"ב):

מגדל

[illegible]

לעולם מתפלל נכח המקדש אשר עובדים בו להשי"ת בכל מקום שיהיה המקדש ההוא נכחו מתפללים :

ד' ובין שראה עזרא וביט דיו וכו'. בפ"ב דמגילה (דף י"ז ע"ב) תנא ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. ובפרק אין עומדין (ברכות דף ל"ג.)

אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות תפלות וקדושות והבדלות :

ה' וכן תקנו שיהא מנין התפלות וכו'. פרק תפלת השחר (פס"ו ע"ב) תפלות כנגד מי תקנו ר"י בר חנינא אמר כנגד אבות תקנו ריב"ל אמר כנגד תמידין תקנו ותניא כוותיה דר"י ב"ח ותניא כוותיה דריב"ל וכתב רבינו סגרת ריב"ל משום דכי אמרינן דתניא כוותיה אמרינן נמיא תיהיו מיובתיא דר"י ב"ח ואע"ג דשני מ"מ משמע דתניא ה"א ברייתא כר"י ב"ל ספי ממאי דתניא חידך ברייתא דמסייע לר"י ב"ח כריב"ח. ותניא בבבליא דמסייע לריב"ל ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קצת שהרי איברים ופדרים שלא נחשכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה ומפני מה אמרו מוספין כל היום שהרי קרבן מוסף קרב כל היום ר' יהודה אומר עד ז' שעות שהרי קרבן מוסף קרב עד שבע שעות וידא משפטו בפרק ג' :

ו' בענין שנאמר ערב וצקר וזהו וכו'. בפרק תפלת השחר (ברכות דף כ"ז ע"ב) אפילו חנאי ואמוראי אי תפלת ערבית רשות או חובה וכתב הר"ף אב"י אמר הלכה כדברי האומר חובה ורבה אמר הלכה כדברי האומר רשות וקיימא לן הלכה כרבה וה"מ היכא דלא גלי כלל אבל היכא דגלי לתפלת ערבית כדכר שויה עליה חובה ואי טעי הדך לרישיה וכתב עוד והאידנא נהגו עלמא לשוויה כחובה :
ז' וכן תקנו תפלה אחר תפלת המנחה וכו'. בפרק צהרא דתעניות (דף כ"ו):

אמרינן ובתעניות ומעמדות ויה"כ איכא תפלת נעילה. וצירושלמי פרק צהרא דתעניות ופרק תפלת השחר מאי נעילה רב אמר נעילה שערי שמים ותפלת אחר נעילה שערי היכל כך היא גירסת הר"ן ואמרינן תנא צירושלמי דרב היה מחיל להסתכל בעוד השמש בראש האילנות דהיינו זמן נעילה שערי היכל ואמר רב מתנא ע"י דרב מאריך בללויה סגי היה מגיע לנעילה שערי שמים. ומפרש רבינו נעילה שערי שמים סמוך לשקיעת החמה כלומר חיקף סייסית תשקע החמה ונעילה שערי היכל היינו לומר שאחר סייסית הוא יום עדיין ופסק כרב דהלכתא כוותיה בציבורי לגבי שמואל. ועוד אמרינן בפרק צהרא דתעניות בתפלת נעילה מללו לה סמוך לשקיעת החמה :

ט' תפלות אלו וכו'. לפיכך נריך שיחשד. בפרק מי שמתו (ברכות דף כ"ח.) אמר רבי יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו : כתב הראש"ד א"ע"ש שלא יחדש עכ"ל. וה"ר יונה והראש"ש ז"ל כתבו בשם רבינו האי דהיינו דוקא על ידי חידוש וכדברי רבינו ובציבור אורח חיים סימן ק"ו כתבתי שזה גם כן דעת הר"ף א"ע"ש ע"פ ש"ר יונה חלוק דזה : ושליש ראשונות וכו'. בפרק אין עומדין פס' (דף ל"ג.) ויתבאר בפס"ב :

י' אין הצבור מתפלל וכו' עד לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף. כן כתב הר"ף בפרק מי שמתו. כתב הראש"ד מ"ינו קרבן נדבם בציבור וכו' והדומה לכן עכ"ל. וכתב הר"ן מנחת וכו' דתניא בפרקי תעניות מנחת שהצבור מביאין עולת נדבם תעניתא אמותר לשבוע אבל לכתחלה אין מביאין שקלים שחאה כוונתם לעולת נדבם. וכתב עוד ולא יתפלל אפילו יחיד מוסף שמים שאם נסתפק אם התפלל מוסף אינו חוזר ומתפלל ואפילו נדבם :

ימי

התענית בלבד כדי להוסיף תחנה ובקשה מפני התענית וזו היא התפלה הנקראת תפלת בעד השמש ונסתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה : ה' נמצאו התפלות בכל יום שלש. ערבית ושחרית ומנחה. ובשבתות ובמועדים ובראשי חודשים ארבע. שלש של כל יום ותפלת המוספין וביום. הביפורים חמש. ארבע אלו ותפלת נעילה : ט' תפלות אלו אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם. אם רצה אדם להתפלל כל היום כולו הרשות בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף כמו מקריב נדבות לפיכך צריך שיחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות. ואם חידש אפילו בברכה אחת דיו כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. ושליש ראשונות ושליש אחרונות לעולם אין [ט] מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין משנין בהן דבר : י' אין הציבור מתפללין תפלת נדבה לפי שאין הציבור מביאין קרבן נדבה. ולא יתפלל אפילו יחיד מוסף שמים אחת חובת היום ואחת נדבה לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף. ויש מן הגאונים מי שהורה שאסור להתפלל

א טור א"ח סי' קי"א :

השגת הראב"ד

(*) תפלות אלו וכו' : כתב הראש"ד ז"ל א"ע"ש שלא יחדש עד כאן לשונו :

(*) אין הצבור מתפללין : וכתב הראש"ד ז"ל מ"ינו קרבן נדבם בציבור והוא עולה הנאה מן המנחה שהיא קין למנחה אלא שלא היה מנחה ומה שאמרו שלא יתפלל יחיד תפלת המוספין נדבם וכן מה שאמרו הגאון שאסור להתפלל נדבם בשבתות וי"ט לפי שאין מקריבין בהן נדבות אלא חובת היום בלבד ואי דעת אחרת יש עמי בכל אלה דברי יוחנן לא אמר הלואי שיתפלל אדם כל היום אלא י"ח שהיא תפלת רחמים ונקשה ושויה ביניהן כדי שיתחולל דעמו עליו ויתקון :

דעמו לבקש רחמים אבל תפלת שבת וי"ט שאינו אלא הודאות לא אמר ר' יוחנן ואם יודע ויתחור ויודע ברכה נעלה היא וכן ברכות יולר וברכות דערבית וברכות המנחה וברכות הפירות והדומה לכן עכ"ל :

משנה

כ' אפי' דנאמר דאבות תקנו מכל מקום שפיר קאמר רבינו דכנגד תמידין תקנו : ו' וכן התקינו. שם בצרייתא ומפני מה אמרו תפלת ערבית אין לה קצת דהרי איברים ופדרים שנתעכלו מבערב קרבים והולכין כל הלילה : ואין תפלת ערבית חובה. שם בפרק תפלת השחר (דף כ"ז ע"ב) אמרו על תמני' דאין לה קצת וכו'. דהוי כמ"ד רשות ופליגי רב ושמואל דרב סבר כמאן דאמר רשות והלכתא כרב בציבורי :

ט' תפלות אלו וכו'. ענין זה בפ' מי שמתו (דף כ"ח.) והרב ב"י ז"ל ביאר כל הכבודות בפירושו בס' ק"ו צטור א"ח ושם נתבאר דעת רבינו ז"ל :

ימי

הנהגות מיימוניות

[6] פרק ב' דמגילה תנא ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר ע"כ : [7] ואפילו יחיד צריך להתפלל תפלת מוסף דלית הילכתא בר' יהודה שאמר משום רבי אליעזר בן עזריה אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר אלא כרבנן דאמרי ואלא בחבר עיר וכן פסק התוספות בשם רבינו חננאל : [8] כרבא דאמר הלכתא כמאן דאמר רשות ודלא כאבאי וכן פירש רבינו חננאל עיין בהגה"ה הסמוך : [9] וכן כתבו בה"ג אמנם ר"י פסק דבאונס קטן יכול לבטלה או משום מצוה העוברת או שרא המיינה דאמרינן פ' קמא דשבת דלא מפרחינן ליה וכן בירושלמי עלה על מפתח אמרי דבי ר' ינאי אין מפרחינן אותה שירד עיין שם בתוס' וכתב בה"ג דמה שהוא רשות ה"מ כשאנו רוצה להתפלל כלל אבל אם מתפלל אותה קבלת עליו ודינה כתפלת חובה שאם פעה חזר חזק בלשון בפרק י' וכן ספר המצות משמו : [10] עיין לקמן בהגה"ה פרק ה' בהלכות ג' :

הם אלו לי להשיב עליהם ואמינא בגינים ברי נהרא נהרא ופסטיה דר"י .

ה' וכן תקנו שיהא מנין התפלות וכו'. פרק תפלת השחר (דף כ"ז ע"ב) אימור רבי יוסי בר חנינא אמר תפלות אבות תקנו רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנו ותניא כוותיה דר' יוסי בר חנינא ותניא כוותיה דר' יהושע בן לוי ושם ייבשו בגמ' בצרייתא דמסייע לרבי יהושע בן לוי אליבא דר' יוסי בר חנינא אבל בצרייתא דמסייע לרבי יוסי בר חנינא לא ייבשו אליבא דריב"ל ואם כן נראה ודאי דיש לסמוך כרבי יוסי בר חנינא ואע"פ שכתב רבינו כנגד תמידין תקנו לא הוי דלא כר' יוסי בר חנינא דכבר פירשו בגמרא לדעתו דרבי יוסי בר חנינא דאסמכניה רבנן לקרבנות ואם

מגדל עז

ובין שראה כו'. פרק אין עומדין (ל"ג.) ופ"ב דמגילה (דף י"ז) : וכן תקנו כו' עד כנגד שני תמידין. פרק תפלת השחר (דף כ"ז) : וכל יום שיש בו כו' עד תפלת המוספין. פרק תפלת השחר (דף ל"ח) : וכן התקינו עד כתפלת חובה. פ"ק דשבת (דף ט') ופרק תפלת השחר כ"ט : וכן תקנו תפלת כו' עד לשקיעת החמה. צירושלמי דפרק תפלת השחר (דף י') ורמזו בשם בשלם פריקס ופרק צהרא דיומא (דף פ"ח) : במצאו כו' עד ומנחה. פרק אין עומדין (דף כ"ו) : ובשבתות ובמועדים כו' עד נעילה. פרק תפלת השחר : תפלות אלו כו' עד דבר. פסק מי שמתו שם : כתב הראש"ד ז"ל א"ע"ש שלא יחדש עכ"ל . ואני אומר כי כל דבר למד ממקומו מה שכתב עד הרשות בידו פרק אין עומדין (דף ל"ח) : וכל אופן התפלות כו' עד ולא חובה. פרק מי שמתו בנבלי ומפורש צירושלמי במעשה : ושליש ראשונות כו' עד דבר. פרק אין עומדין (דף ל"ג) : אין הצבור מתפללין כו' עד סוף הפרק. הסכמת הגאונים היא ממה שפסקו פרק אין עומדין כי התפלות כנגד תמידין תקנו : וכתב הראש"ד ז"ל מ"ינו קרבן נדבם בציבור וכו' וברכות הפירות והדומה לכן עכ"ל . ואני אומר מאחר שאין בזה הפסקה על ר"מ ז"ל כי דיעות וברכות הפירות והדומה לכן עכ"ל .

וְאָנִי בְעֵינֵי לֹא זָכִיתִי לְהִבִּין אֵיךְ יִתְכַּן אֲנִלֵּל לִפְנֵי כִי הִתְחַלַּת שְׁמִתְפַּלְלִים בְּעַת הַצֻּרוֹת
לְבַד יֵשֶׁה מִצֻּחַ כֵּן הַתּוֹרָה לְאִשְׁקֹף אִתּוֹ הַתְּרִיחַ שְׁמִתְפַּלְלִים כְּבָל כֵּן וְהָלֵא
הַמִּכּוּחַ בֵּן גִּ'כ לִבְשָׁם מִדֵּי הוּם יִבְיֹשׁ מִתּוֹ הַבּוֹרֵא דִּי מִשְׁתַּדֵּל אִשְׁרֵי כִלֵּן מִצֻּחֵי
בְּנֵי אָדָם הַמִּתְרַיִם אֲשֶׁר בְּלִעְדָם אִם לְהַתְקִים וְכֹאֵת הַתְּחַלַּת עֵינֵינוּ מִיֵּהֱלוֹת לְרַחֲמֵי
יְהִי וְנִאֲמִין שֶׁהֵכֵל מוֹשֵׁגַם מֵאֵת יְיָ וְשֶׁהוּא נוֹתֵן לָהֶם לֵכַל בָּשָׂר עַל צֶד הַחֲסֵד וְעַם זֶה
לְעִינֵינוּ

הדרב"ץ חזר וכתב על הרב זצ"ל מי שזאב ולא כסלל שהרים ובמחנה נכתב אם כסלל אם לאו לדרב"ק הרב ר' יוסף ל'חזר וכתב לו וכן פסקו שמואל בל כק' כסלל אינו חוזר ומתפלל מפני שהוא מדרבנן עכ"ל. וכן ג"כ ב"ל שהרמב"ם יורה שכתב שיש חוקין חל כסלל הוא האחרו אינו חוזר ומתפלל כמו שנכתב כסללם שהרים אם כסלל אוסר אם לאו אינו חוזר ומתפלל

(ברכות י.) מקובלני אפילו חרב חדה מונחת על צוארו אל ימנע עצמו מן הרחמים, וזהו שאמר [ובכל נפשכם], אפילו הוא נוטל את נפשך.

ויש לפרש עוד **בכל נפשכם** קאי על התורה, כי היא נקראת גם כן עבודה (ספרי כאן). וכמו שאמרו חז"ל (שבת פג:) זאת התורה [אדם] כי ימות באוהל (חקת יט, יד) אפילו בשעת מיתה לא יפרוש עצמו מן התורה.

ונחלקו בזה קסד חז"ל (שבת י.), חד אמר זמן התורה לחוד וזמן תפלה לחוד, וראוי להאריך בתפלתו, ויש אמרו שאין להניח חיי עולם לעסוק בחיי שעה. קסה אמנם בזה אמרו (מנחות ק). מור א"ח א) אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון לבו לשמים. ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ואין להתלונן אלו על אלו. ולא כאותן שאינן מתגרים ברשעים ומתגרים [באלו] באמרם מניחין חיי עולם. הלא כבר אמר רבי יוחנן (ברכות כא.) הלואי שיתפלל אדם כל היום.

ונראה שטעמם קסו לפי שאמרו (ברכות ז:) שמצוה להתגרות ברשעים שנאמר (משלי כה, ד) שומרי תורה יתגרו בהם, ואם לחשך אדם לומר אל תקנא בעושי עולה (תהלים לו, א), מי שלבו נוקפו ואומר כן, אלא אל תקנא להיות כעושי עולה, ואומר (משלי כג, ז) אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. קסז והוא הראיה שאי אפשר לפרש אל יקנא לבך בחטאים שלא יתגרה בהם, מסיפא דקרא כי אם ביראת ה'. ונראה דמי שלבו נוקפו מפרש סיפא דקרא כי אם ביראת ה' [כל היום], שלא יתגרה בחטאים כי אם באותן שמאריכין בתפלה.

חיי שעה היא לרפואה לשלום ולמזונות. קסו של אותן שאין מתגרים ברשעים אלא באלו המאריכין בתפלה. קסז פרש"י, מי שלבו נוקפו, הירא מעבירות שבידו. אומר כן, מפרש אל תתחר במרעים אל תתקוטט, והוא אינו כן, אלא אל תתחר במרעים להתגרות במעשיהם, לומר אעשה כן גם אני. ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום, אפשר לומר אל תתקוטט עם רשעים כי אם ביראת ה', יראי ה', אלא

ואם יסיתו יצרו להתגרות בשינה של שחרית, (ו)אמר בזה התקנה שיזכור לו יום המיתה. כמו שאמרו בעירובין דף ס"ה ע"א, אמרה ליה ברתיה דרב חסדא לרבא, לא בעי מר מינס פורתא, אמר לה השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינים טובא, פירש"י יומי אריכי ימים שהוא בקבר וכו'. ואף גם ישים [אל] לבו מה שאמרו חז"ל (אבות ג, י) שינה של שחרית הוא מהדברים המוציאים את האדם מן העולם. ובזכרון הדברים האלה יתעורר משינתו, ויקרא קריאת שמע בעונתו, וזהו תקנתו. [פתיחת המקנה לח]

ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. אמרו חז"ל (תענית ב. ספרי וברש"י כאן) איזו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה. קסג והנה מה שאמר **ובכל נפשכם**, משמע דקאי גם כן על העבודה, שתהיה עבודת התפלה בכל נפש, כענין שנאמר (תהלים כה, א) אליך ה' נפשי אשא, ונאמר (ש"א א, טו) ואשפוך את נפשי.

והנה מה שאמר **לבבכם**, היינו כמו שאמרו (ברכות נד.) בפרשה ראשונה (ואתחנן ו, ה) בכל לבבך, בשני יצריך. וכמו שאמרו חז"ל (ברכות י:) שאסור לאדם לאכול עד שיתפלל שנאמר (קרושים יט, כו) לא תאכלו עד הדם, ואמרו עוד (כ"ב יב:) עד שאדם אוכל יש לו שני לבבות, וזהו שאמר **לעבדו בכל לבבכם**, בשני לבבות, קודם שיאכל.

ויש [לפרש] **בכל נפשכם** הוא גם כן מה שאמרו (ברכות נד.) **בכל נפשך** (ואתחנן שם) **אפילו הוא נוטל את נפשך, וירמוז בזה מה שאמר חזקיה**

קסג "תניא, לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפלה." קסד נראה מרהטות לשון רבינו, שבי המימרות שהביא תחלה פליגי אהרדי, אי בשעת סכנת מיתה צריך להרבות בתפלה או בתורה, וצ"ע. קסה "רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, והוא סבר זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד." פרש"י, חיי עולם, תורה, תפלה צורך

עיונים מסילת פרק בו ישרים

לְהִיּוֹת עֲנִיִּי ²¹קְדֹשָׁה מִמֶּשׁ. ²²וְסִימָנְךָ, אֲכִילָת
קְדָשִׁים, שֶׁהִיא עֲצֻמָּה מִצֹּת עֲשֵׂה, וְאָמְרוּ זְכוֹרָנִם
לְבָרְכָהּ (ספרא ויקרא י, יז): "כֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבֹעֲלִים
מִתְכַּפְּרִים".

וְתִרְאָה עֲתָה הַהֶפְרֵשׁ שְׁבִין ²³הַטָּהוֹר לְקָדוֹשׁ:
(א) הַטָּהוֹר, מַעֲשֵׂיו הַחֲמֻרִים אֵינָם לוֹ

לצורך קדושתו, הרי החזירה
למקום מחצבתה הקודם
במעמדה הקדוש, וגורם עוד
תוספת קדושה בעולם (נתיב
אליעזר).

בפרשת עקב בפסוק (דברים
ט, ט) "ואשב בהר ארבעים
יום וארבעים לילה לחם לא
אכלתי ומים לא שתיתי",
וכן להלן "ואתנפל לפני
ה' כראשונה ארבעים יום

וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל חטאתכם וכו'" (שם ט, יח), יש לתמוה - כותב
ה"תפארת שלמה" מראדומסק זצ"ל - על התנצלות הזו של משה רבינו ע"ה שלא אכל ולא שתה
מ' יום, הלא היה עומד ומדבר עם השכינה וזה התענוג הוא יותר מכל התענוגים שבעולם ולמה לו
לאכילה ושתייה כלל. אך הנה הענין סוד כל בריאת העולם רק עבור האדם אשר הוא בחיים חיותו
עודנו בעולם העשיה הגוף עם הנפש יחד והיצר עומד לנגדו ומסיתו והאדם כובש יצרו ומתגבר
עליו לעשות רצון הבורא ב"ה ועובד השם יתברך גם ע"י אכילה ושתייה בכוונה הראויה ונכונה עושה
יחודים בעולמות העליונים. אבל בגן עדן הוא זמן קבלת שכר ותענוג לצדיקים משכר פעולתם
בעוה"ז אבל זמן העשיה חלף ועבר כי (תהלים פח, ו) במתים חפשי. וז"ש (בראשית א, לא) "וירא
אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" בעולם העשיה הוא הטוב בעיניו ית"ש, אבל המלאכים
ושרפים שהם בעולם הבריאה אינם חשובים בעיניו כמו האדם. ולזאת צריך האדם לתת שבח והודיה
על כל שעה ורגע שהוא עודנו בחיים ויכול לעשות רצונו ית"ש כי זה כבודו. וזה שהיה משה רבינו
ע"ה מתנצל על מ' יום שהיה במרום בבחינת מלאך ושרף ובטל ממנו מלחמת היצר והם היו חסרים
ממנין שנותיו, וזה היה מחמת חטאת בני ישראל שהיה עומד במקום לבקש עליהם רחמים.

ג. הטהור, מעשיו החמורים אינם לו אלא הכרחיים. בספר "מכתב מאלהו" (ח"ג עמ' 149) מאריך

ביאורים

21. קדושה ממש. כלומר, לא רק שהם אינם מפרידים אותו מדבקו בה', אלא הם עצמם
הופכים להיות עניני קדושה ומקדשים אותו עוד יותר (יושר מסילה). 22. וסימנך. ודוגמא לדבר.
23. הטהור. האדם שהגיע למידת ה'טהרה' המבוארת לעיל בפרקים טז-יז.

מסילת פרק כו ישרים עיונים

לבאר את ההבדל בין הטהור לקדוש: גדר מדרגת הטהור הוא, מדרגה בה האדם אינו נהנה כלל מהנאות גשמיות. הוא מתרחק כל כך מעניני

24 אֱלֹהֵי הַכְרִתִּים, וְהוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ מִתְּפוֹן בָּהֶם

25 אֱלֹהֵי עַל צַד הַהֲכָרָה, וְנִמְצָא שְׁעַל יְדֵי זֶה

26 יוֹצְאִים מִסּוּג הָרַע שְׂבַח־מְרִיט וְנִשְׁאָרִים

העולם הזה, עד שההנאה הגשמית לא נחשבת לכלום בעיניו. אדרבה, היא מאוסה ומשוקצת בעיניו, כיון שעלולה לקרבו אל הגשמיות שכה בורח ממנה ולהרחיקו מהרוחניות ח"ו.

אמנם הזוכה למדרגת הקדושה, משתדל להשיג את הנאות עולם הזה כדי להשתמש בהם אך ורק לעבודת הבורא, ואין לו בהם שום שמץ של תאוה ושום ענין של גופניות כלל. בכל לבבו אין אף נקודה כלשהי של רצון להנאות עולם הזה, אלא הכל משמש אך ורק ככלי לדבקותו בהשי"ת שאינו פוסקת אפילו לרגע, ואפילו בשעת מעשה הגופני ממש. זהו ענין העלאת ניצוצות הקדושה. אין דבר בעולם שלא יהיה בו ניצוץ של קדושה. וכבר ביארנו (ב'מכתב מאלהו' ח"ב עמ' 212) שענין העלאת ניצוצות הקדושה הוא, לנצל את האפשרויות, אפילו הרחוקות, להביא את כל מעשה ודבר אל תחום הקדושה.

הקדוש רואה את עצמו מוכרח לרדת לעניני עולם הזה כדי להשתמש בהם לעבודת הבורא, להעלות את ניצוצות הקדושה, לתקן את העולם הזה כרצון הבורא. ברור שזו מסירות נפש מצדו, וקרבת גדול, שכן שונא הוא לרדת אל מקום הטומאה, עולם האכילה והשתיה ושאר עניני עולם הזה המתועבים ומאוסים בעיניו. ברם מתחזק הוא במסירות נפש לעבודה זו לשם קדושת שמו יתברך, כמדת קונו שצמצם את כבודו האין סופי והוריד את שכינתו אלינו כדי להתחסד עמנו; כן האדם הקדוש יורד ירידה שהיא לצורך עלייה, להתחסד עם קונו לעשות רצונו. זוהי בחינת הקרבן שמזכיר ב"מסילת ישרים" אצל מעלת הקדוש.

אולם הטהור עדיין לא הגיע למדרגה זו, בה יכול לעשות שלום עם היצר הרע להתפשר עמו - על ידי שמשמש בו רק למטרת הטוב, כי עדיין הוא צריך לירא ולפחד שאם לא יתרחק ממנו לגמרי, אלא יעסוק בעניני עולם הזה כדי להפכם לטוב, עלול הוא לבא לידי נזק. כי גם אחרי שאין בלבו תשוקה לעניני עולם הזה המאוס בעיניו, נשארו בו מרשמי הרע דקים שעלולים להתעורר שוב לאש חזקה אם יתקרב לעניני הגשמיות.

ביאורים

24. אֱלֹהֵי הַכְרִתִּים. שהוא מוכרח לעשותם למען קיום גופו. 25. עַל צַד הַהֲכָרָה. ולא לשם ההנאה הגשמית הכרוכה בהם וכמו שנתבאר לעיל בריש פרק טז ע"ש. 26. יוֹצְאִים. מעשיו החומריים.

עיונים מסילת פרק בו ישרים

ד. המאכל שהם אוכלים הוא כקרבן. בספר 'שעורי דעת' (א' 198) ביאר שזהו מפני שאצל הקדוש כל עניניו וכוחותיו אינם ענינים חמריים נפרדים, אלא כולם מקושרים לקדושת שמו ית' וכמש"ב ענין "תמים תהיה עם ה' אלוקיך", שכל האדם עם כל כחותיו, הערים וחיים בו, מתמזגים ומתאחדים עם האלהות כביכול, ולכן אכילתו וכל הנאותיו ג"כ הן ענין קדושה, והמהנה אותו הרי הוא מעלה את אלו

טהורים, אך לכלל קדושה לא באו, כי²⁷ אלו היה אפשר בלתי, כבר היה יותר טוב. אך הקדוש, הדבק תמיד לאלהיו ונפשו מתהלכת בין המשכלות האמיתיות באהבת בוראו ויראתו,²⁸ הנה נחשב לו כאלו הוא מתהלך לפני ה'²⁹ בארצות החיים עורנו פה בעולם הזה. והנה איש כזה הוא עצמו נחשב³⁰ כמשכן,³¹ כמקדש³² וכמזבח, וכמאמרם זכרונם לברכה (ב"ר פב, ו):³³ "ויעל מעליו אלהים" (בראשית לה, יג),³⁴ האבות³⁵ הן הן המרכבה, וכן אמרו, "הצדיקים הן הן המרכבה", כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה

שורה כמקדש, ומעתה^(ה) המאכל שהם אוכלים הוא כקרבן שעולה על גבי האש, כי ודאי הוא שהיה נחשב לעלוי גדול אל אותם הדברים שהיו עולים על גבי המזבח כיון שהיו נקרכים לפני השכינה, וכל כך³⁶ יתרון היה

ביאורים

27. אילו היה אפשר בלתי. אילו היתה לו אפשרות קיום מבלי להזדקק ל"מעשים החומריים".
28. המושכלות. ידיעות. 29. בארצות החיים. כינוי לעולם הבא. 30. כמשכן. כמקום השראת השכינה. 31. כמקדש. כמקום מקודש - אעפ"י שהוא בנוי מחמרים גשמיים. 32. וכמזבח. כמקום העלאת הקרבנות המתעלים מחומריותם ע"י הקרבתם לשם ה'. 33. ויעל מעליו אלהים. לא אמר "ויעל מלפניו", אלא "מעליו" - מעל גבו. 34. האבות. אברהם יצחק ויעקב. 35. הן הן המרכבה. הנושאת ומוליכה בעולם את שכינת כבוד ה' יתברך, וכמו שיושב כביכול על כסא כבודו בשמים על שרפים וחיות הקודש, כן יושב בארץ על ידי המאמינים בו ובזכותם המשכינים שכינתו בארץ (פירוש מהרז"ו). 36. יתרון. תוספת ומעלה.

ישרים

פרק כו

מסילת

נִפְשׁוֹ לְהִתְגַּבֵּר יוֹתֵר וּלְהִדָּבֵק בְּבוֹרָאָה.

מִפְסִידֵי הַמִּדָּה הֵם חֶסְרוֹן הַיְדִיעוֹת הָאֱמֵתִיּוֹת ⁵⁵ וְרֹב הַחֲבֵרָה ⁵⁶ עִם בְּנֵי
הָאָדָם, ⁵⁷ כִּי הַחֲמִרִיּוֹת מוֹצֵא אֶת מִינוֹ ⁵⁸ וְנִעוֹר וּמִתְחַזֵּק, וְנִשְׁאָרֶת
הַנֶּפֶשׁ ⁵⁹ לְכוּדָה בּוֹ וְלֹא תֵצֵא מִמָּאֲסָרָה. אֵךְ בְּהִפָּרְדּוֹ מֵהֶם וְהִשָּׁאֲרוֹ לְבַד,
וַיִּכֵּן עֲצָמוֹ אֶל הַשָּׂרָאֵת קִדְשָׁתוֹ, הֵנָּה בְּדֶרֶךְ שְׂרוּצָה לִילָךְ בָּהּ יוֹלִיכוּנָהּ,
וּבְעֵזֶר הָאֱלֹהִי אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ תִתְגַּבֵּר נִפְשׁוֹ בּוֹ וְתִנָּצַח אֶת הַגּוֹפְנִיּוֹת, וְתִדָּבֵק
בְּקִדְשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ ⁶⁰ וְתִשְׁלַם בּוֹ, ⁶¹ וּמִשֵּׁם יַעֲלָה אֶל מַעְלָה גְבוּהָהּ יוֹתֵר, וְהִיא
⁶² הָרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁכֶּבֶד תִּגְיַע ⁶³ הַשְּׂכָלָתוֹ לְהִיּוֹת לְמַעְלָה ⁶⁴ מִחֶק הָאֲנוּשִׁי, וַיְכּוֹל

ביאורים

55. ורוב החברה. ההתחברות הרבה. 56. עם בני האדם. כי רובם אינם אוחזים במידת הקדושה, ובהשפעת חברתם לא יוכל להגיע אל מדה זו. 57. כי החמירות מוצא את מינו. כלומר, החומריות שבאדם זה השואף ל'קדושה' נפגשת עם חומריותם של בני החברה שאינם במדרגה זו (שמחת מרדכי). 58. ונעור ומתחזק. החומריות שבו. 59. לכוּדָה בּוֹ. בחומריותו. 60. ותשלם בו. שתגיע לבסוף אל השלימות, שגם הגוף יתקדש על ידה. 61. ומשם יעלה אל מעלה וכו'. עד כאן ביאר מדת הקדושה, מכאן מבאר סוף הברייתא: קדושה מביאה לידי רוח הקודש ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים. ויש מבארים שענין רוה"ק ותחיה"מ שמזכיר, אינן מדות נוספות (-בברייתא יש ט' מדות ולא י"א, כמ"ש במאמר הויכוח, ולכן אין פרקים מיוחדים על רוה"ק ותחיה"מ) אלא הם המשך של ענין הקדושה, שדרגתה הגבוהה היא הדביקות, המביאה לידי רוה"ק ותחית המתים, כמו שכתב: ויכול להגיע דביקותו אל מעלה כל כך גדולה, שכבר ימסר בידו מפתח של תחיית המתים. 62. הרוח הקודש. ששורה שכינה על האדם (רש"י ע"ז כ:). "רוח הקודש" מציין בדרך כלל השראה אלהית המכוונת את האדם במעשיו או המקנה לו ידיעה בדרך שהיא למעלה מהשגת אנוש (ראה רמב"ן שמות כח, ל. רבינו בחיי דברים לג, ח. דרך ה' ג', ג, א-ג). 63. השכלתו. ידיעותיו. 64. מחוק האנושי. מטבע האדם, כלומר, ישיג ידיעות אמיתיות שבדרך טבע השכל האנושי אי אפשר להשיג (כגון ידיעת סודות הבריאה וההשגחה, עתידות וכיו"ב).

ישראל

פרק כו

מסילת

עיונים

לְהַגִּיעַ דְּבָקוֹתָו אֶל מַעֲלָה כָּל כֶּךָ גְּדוֹלָה, שְׂכָכָר

יִמְסַר בְּיָדוֹ מִפְתָּח שֶׁל תַּחֲתֵי הַמַּתִּים⁽¹⁾ כְּמוֹ שְׂנַמְסָר

⁶⁵ לְאֱלֹהֵיוֹ וְלֹא לִישָׁע, שֶׁהוּא מֵה שְׁמוֹרָה אֶל עֵצָם

ו. כמו שנמסר לאליהו ואלישע. בעל ה"לשם" עומד על כך, שבכל תקופת הנביאים ובית ראשון מצאנו רק פעמיים ענין תחיית

המתים המתואר בהרחבה בספר מלכים, פעם אחת שהחיה אליהו את בן הצרפית ופעם נוספת שהחיה אלישע את בן השונמית (ראה מלכים-א' יז, מלכים-ב' ד), ואילו בתקופת המשנה והתלמוד מצאנו ענין זה לרוב, עד שאמר אנטונינוס לרבי (ע"ז י): "ידענא זוטי דאית בכו מחיה מתים" (קטן שבכם יכול להחיות מתים) כשהחיה רבי חנינא בר חמא את עבדו של אנטונינוס, ורבי יוחנן החיה את רב כהנא (ב"ק קיז:), ורבה החיה את רבי זירא (מגילה ז:), ורבי חנניא בן חכינאי החיה את אשתו בתפילתו (כתובות סב:), ובפרט שהיה זה בנקל הרבה יותר מאליהו שנאמר בו "ויתמודד על הילד שלש פעמים ויקרא אל ה'", ומאלישע שנאמר בו "ויבוא ויסגור הדלת... ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו", והרי נודע הוא רום מעלת הראשונים כמו שאמרו "אם ראשונים כבני מלאכים אנו כבני אדם" וכו' (שבת קיב:), ובעירובין (נג:). "ליבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כנקב מחט", וביזמא (ט:). "טובה צפורן של ראשונים מכריסן של אחרונים", וגם בענין גילוי שכינה הרי בבית ראשון היה הרבה יותר מאשר בבית שני שחסרו בו חמשה דברים שהיו בבית ראשון, וכן פסקה הנבואה בבית שני עי' כ"ז יומא פרק ראשון.

אמנם - כותב בעל הלשם - דע כי הענין בזה הוא באמת מנפלאות תמים דעים ית"ש ומדרכי הנהגות הנעלמה אשר כך עלה במחשבה לפניו מאז ומקדם להתגלה בשפעת אור קדשו ולמסור הכחות והמפתחות דסדרי בראשית ורזי עולם רק לדורות האחרונים אשר מבית שני והלאה, כי להם הנה ניתנה החמדה גנוזה הזאת לשלוט בכל מעשה בראשית, וזכו לזה עד סוף הזמן דכל מייסדי התורה שבע"פ... וכמ"ש בהיכלות דרבי ישמעאל כהן גדול (פ' כ"ז כ"ח כ"ט, ע"ש בארוכה)... אמר רבי ישמעאל, כך אמר רבי עקיבא משום ר"א הגדול, מיום שניתנה תורה לישראל עד שנבנה הבית האחרון (ר"ל בית שני) תורה ניתנה, אבל הדרה ויקרה כבודה וגדולתה ותפארתה, אימתה פחדתה ויראתה, עושרה וגאותה וגאונה, זיעתה וזיותה, עוזה ועוזה, ממשלתה וגבורתה, לא ניתנו עד שנבנה הבית האחרון.

אמנם הנה קודם העת דבנין בית שני הנה היה ננעל עדיין השער בזה, ולא ניתן אז השליטה לשלוט

ביאורים

65. לאליהו ולאלישע. עי' מלכים-א' יז, כב; ושם ב' ד, לה.

על סדרי מעשה בראשית לכל הצדיקים כולם שבכל דור אלא רק למעט מזעיר מהיחידי סגולה המצויינים אשר ראה רצונו ית"ש להתגדל ולהתקדש על ידיהם, וכמו כל הניסי מצרים ודור המדבר שנעשו ע"י משרע"ה וכן בכיבוש הארץ שהיה לצורך כלל ישראל, אבל זולת זה הנה לא ניתן המפתח דשנוי סדרי בראשית אלא רק לצורך שעה ולאיה קדושים המצויינים אשר בחר בהם הוא ית"ש לקדש

הַתְּבַרְכָּנוּ בּוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׂפָתַיִם הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ
מִקּוֹר הַחַיִּים, הַנּוֹתֵן חַיִּים לְכָל חַי, וְכַמְאֲמָרם
זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה (תענית ב, א): ⁶⁶"שְׁלֹשָׁה מִפְתָּחוֹת לֹא
נִמְסְרוּ בְיַד שְׁלִיחַ, מִפְתַּח תַּחֲתֵית הַמַּתִּים וְכוּ",
⁽¹⁾ הֵנָּה הַדְּבָק בּוֹ יִתְבָּרַךְ דְּבָקוֹת גָּמוּר יוֹכֵל לְמַשְׁךְ
מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ אֶפְלוֹ ⁶⁷מִשְׁךְ הַחַיִּים עֲצָמָם, שֶׁהוּא
מֵה ⁶⁸שְׁמַתִּיחָם לוֹ בְּפֶרֶט ⁶⁹יֹתֵר מִן הַכֹּל, וְכִמּוֹ
שְׁפָתַבְתִּי. וְהוּא מֵה שְׁפִים ⁷⁰הַבְּרִיָּתָא "וְקִדְשָׁה
מְבִיָּאָה לְיַדִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיָּאָה לְיַדִּי
תַּחֲתֵית הַמַּתִּים".

שמו עליהם, והם כל הנסים והנפלאות הנזכר בתנ"ך. עי"ש עוד בארוכה.

ב"שפתי חיים" (מועדים ב', חנוכה, עמ' קטז - קלא) מבאר בהרחבה שבבית שני זכו לכוחות אלו ע"י איתערותא דלתתא שבהתגברות כוח תורה שבעל-פה, בביסוס י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, תקנות וגזירות חז"ל, בהתמסרות לקיים כל דקדוקי סופרים, ובעיקר - עמל ויגיעת התורה ושימוש תלמידי חכמים בסברא אשר התחזק ביותר בתקופת בית שני.

ז. הנה הדבק בו יתברך דבקות גמור יוכל למשוך ממנו יתברך אפילו משך החיים עצמם. רבנו בא בדבריו ליישב את קושית התוספות (תענית ב. ד"ה שלשה) איך אליהו ואלישע החיו מתים הרי

ביאורים

66. שלשה מפתחות לא נמסרו ביד שליח. שלשה אוצרות יש לו להקב"ה שלא רצה למנות עליהם שליח אלא מפתחותיהם בידו הם, להבדיל משאר אוצרות שמסר מפתחותיהם לשלוחים שיהיו ממונים עליהם (רש"י סנהדרין קיג. ד"ה שלש). 67. משך החיים. שפע החיים הנשפעים מהבורא יתברך. 68. שמתיהם לו בפרט. החיים הם הדבר המשתייך אל הקב"ה באופן מיוחד. 69. יותר מן הכל. כמו שכתוב (תהלים לו, י): "כי עמך מקור חיים". 70. הברייתא. של רבי פנחס בן יאיר, עליה ביסס רבינו את ספרו, עי' בהקדמה.

עיונים מסילת פרק בו ישרים

וְאַתָּה קוֹרָא נָעִים, יִדְעֵתִי שְׁכֻמוֹנִי תִדַּע אֲשֶׁר
 לֹא כְלִיתִי בְּסִפְרִי זֶה אֶת כָּל חֲקֵי
⁷¹הַחֲסִידוֹת, וְלֹא אֶמְרֵתִי כָּל מֶה שִׁישׁ לִזְמַר בְּעֵינַי
 זֶה, כִּי אֵין לְדַבֵּר סוּף וְאֵין לְהִתְבּוֹנֵן תְּכֵלִית, אֲבָל
 אֶמְרֵתִי קֶצֶת מִכָּל פֶּרֶט שֶׁכִּפְרֵטִי הַבְּרִיָּתָא אֲשֶׁר
 עָלֶיהָ יִפְדֵּתִי חֲבוּרֵי זֶה, ^(ח)וְהוּא מֶה שִׁיכּוֹל לְהִיּוֹת
 הַתְּחִלָּה וְרֵאשִׁית לְהִרְחִיב הָעֵיּוֹן בְּעֵינַיִם הָהֵם,
⁷²כִּיּוֹן שֶׁנִּגְלָה דְּרָכָם וְנִפְתַּח אֲרָחָם לְעֵינַיִנו לְלַכֵּת

מפתח של תחית המתים

לא נמסר בידי שליח, וע"ז

הירץ שמי שדבק בה' יתברך

דבקות כ"כ גמורה יכול

למשוך ממנו ית' כח החיים -

שזה הכח שמתייחס להקב"ה

יותר מכל הכוחות - ובזה

להחיות מתים.

התוספות עצמם תירצו שאין
 הכוונה שמפתחות אלו לא
 נמסרו מעולם לשליח, שהרי
 מצינו שגם מפתח של גשמים

וגם של תחית המתים נמסרו לאליהו, אלא הכוונה שלא נמסרו להיות תמיד בידי שליח באופן קבוע
 אבל לפעמים בעת הצורך נמסרים בידי שליח.

רש"י כתב, שלא נמסרו לשליח אחד ביחד, כלומר שכולם יחד לא יהיו בידי שליח אחד אבל אחד
 מהם יתכן שיהיה בידי שליח (עי' מהרש"א וגבורת ארי שכוונתו לתרץ בזה קו' התוס'). אמנם
 הראב"ד דחה תירוץ זה כיון שבגמרא משמע שגם מפתח אחד לא נמסר בידי שליח.

הראב"ד (עי' פרשת דרכים דרוש כא) תירץ, שבאמת גם לאליהו ואלישע לא נמסר המפתח להיות
 בידם, אלא שהם התפללו וע"י תפלתם הקב"ה החיה את המת. וכבר הקשו עליו שדבריו צ"ע מהגמ'
 במסכת סנהדרין (קיג.) שמשמע שם שנמסר להם המפתח עצמו (להתענג על ה').

ח. והוא מה שיכול להיות התחלה וראשית להרחיב העיון בענינים ההם. התבונן עד כמה מגיע עומק
 חכמת היראה, כי כל מה שנתבאר בספר הבהיר והענקי הזה, בכללי המדות ממדת הזהירות עד
 רוח"ק למעלת תחית המתים, כל המסילה העולה בית אל, שרשיהם ויסודיהם כלליהם והרבה
 מפרטיהם, כל זה אינו אלא התחלה וראשית. ואמנם, ראשית חכמה יראת ה', כל חכמה שמשיגים
 ביראת ה' אך ראשית היא, וכמו שאמר משה אתה החלות וגו', כל מה שהגיע משה אדון כל הנביאים,
 כלפי גדולתו רק כהתחלה היתה. וכל הגדול יותר הוא מתחיל יותר, וזוהי גדולתו ('עיונים').

ביאורים

71. החסידות. כינוי כללי לעבודת ה' השלימה (ואין הכוונה למידת ה' חסידות' הקבועה בברייתא
 בין מידת ה'טהרה' למידת ה'ענוה', ראה לעיל פ"א בביאורים 1). 72. שנגלה דרכם ונפתח ארחם.

(א) העניח ב מגילה לא;
(ב) העניח ב, ג) [וחוספ'
(פ"א, ד) לעיל ח: ע"ו
ב: ה) [לקמן דף יח.
(ו) 'וחוספ' פ"א 'וחוספ'
(סוכה פ"ג, ו) לקמן לד:
(ח) יח., ט) מנחות פד:

[illegible]

(א) הִיָּצַר יַחַד לָבָם
הַמִּבְּרָן אֶל כָּל
מַעֲשֵׂיהֶם: (וְהָיָה לָהֶם כֹּחַ)
(ב) וַתִּפְקְדֵנוּ לְבָקָרִים
לְרִגְעִים תִּכְתֹּנֵנוּ:
(אִיִּם יֵהְיֶה יָחַד)

וַיְהִי דְבַר אֱלֹהִים אֲשֶׁר
הִתְחַנְּנִי לִפְנֵי
קָדְשִׁים אֵל
אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וּלְיָלָה
לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עֲבָדָיו
וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ:

(ד) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן
תִּירוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ:
[ויקרא א כב, כד]

[א] וְקָרָה בְּיָדֵי שְׂמִימֵי כְמוֹ
 מְקַדְּקָה לְהַלְבִּישׁ אֹנֶם בְּיָדֵי
 עֶרְוָה עַד עַד קִרְיָה
 (מִלִּילָיו): [ב] וְלַהֲלוּסִיף
 אֶמֶר רַבָּא דְרֵאשׁ
 מְשֻׁבְּרִי, וְכִי"ה בְּכַח"ם.
 וְתַחֲלִיל אִמְרֵי רַבָּא
 (בְּתוֹכָהּ הַדְּהֵר): [ג] וְלִתְּ
 "דְּרִינִן" לִתְּחַל בְּכַח"ם
 וּבְחֻסְפָּסָתָא וְכֵן לִתְּחַל
 בְּכִינִי עֵבֶר, וְכֵן לִתְּחַל
 אֶתְּחַל בְּחַק כְּתָמִם
 (דְּרֵאשׁ) אֹלֹמֶי שֶׁ שׂוּדִי
 אֶתְּחַל וּבְקוֹנְטְרָס אֶתְּחַל
 שֶׁ, שֶׁ, שֶׁ בִּשְׁפֹת אִמְתָּ:
 [ד] וְכַח"ם לְהַלְבִּישׁ
 וּבְחֻסְפָּסָתָא
 וְלִתְּחַל חִיבּוֹת "דְּרִינִן" בְּיָדֵי
 וְלִתְּחַל דִּין הַלֵּל נִחָמִים
 וּבְחֻסְפָּסָתָא הֵלֵל מִיחֵד
 (דְּרֵאשׁ) וְכֵן לִתְּחַל בְּכַח"ם
 וְכֵן לִתְּחַל עֵבֶר, שֶׁ שֶׁ מִ"שׁ דְּרֵאשׁ
 וְכֵן לִתְּחַל עֵבֶר, שֶׁ שֶׁ מִ"שׁ דְּרֵאשׁ

וכ"ה בעץ יעקב דפו"ר, ו
ר"ף ורא"ש מפני שהח
בר"ה וכו', וכ"ה בעץ יעק
(גלידן): [ב] ברש"י שבע
[מ] הבאה"מ מגיה זרימה
[נ] צ"ל גזר (רש"ש): [ס]

בפסח על התבואה, צפ"י מי שמתו (ברכות דף יח:) גבי חסיד שהקניטו אשתו ערב ר"ה משמע דבר"ה שמע שחי רוחות משמפין זו את זו ששמעו מאחורי הכרדגד שכל הזרע ברביעה דאשונה צד מלקה אותו ושם בשמים צד"ה היו מוכרים דין הגזר

ה' יקדון כו': כבני מרון.
חד לבם וגו'. צגמ' ^(ד) מפרש
מתא במחוצר ומוכנת ליקרר:
עליה: דמזדרעא. שעתיד

על התבואה⁶ בעצרת על פירות האילן* ברה"ה
כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר
(8) היוצר יחד לכם המבין אל כל מעשיהם

אלימא הא תבואה דקיימא כל הני חרפתקי
דעורו עלה אימת איתרון אלא תבואה
דמדורעא למימרא דחד דינא מתדנא והתניא
תבואה שאירע בה קרי או אוגס^ה קודם הפסח
גידונית לשעבר לאחר הפסח גידונית להבא
אדם שאירע בו קרי או אוגס קודם יוה"כ נידון
לשעבר לאחר יוה"כ נידון להבא^ה אמר רבא
ש"מ תרי דיני מתדנא (ה) אמר אביי הלכך כי
חזי אינש דמצלח וזרעא אפלא ליקדים ולזרע
חרפא דעד דמצי למדרייגיה קדים סליק מני
מתני' לא ר"מ ולא ר' יהודה ולא ר' יוסי ולא
ר' נתן דתניא^ה הכל גידונים ברה"ג וגזר דין
שלחם נחתם ביוה"כ דברי ר"מ ר' יהודה אומר
הכל גידונים ברה"ג וגזר דין שלחם נחתם כל
אחד ואחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת
על פירות האילן בחג גידונים^ה על המזם ואדם
גידון ברה"ג וגזר דין שלו נחתם^ה ביוה"כ ר' יוסי
אומר אדם גידון בכל יום שנאמר (ו) ותפקדנו
לעבדים רבי נתן אומר אדם גידון בכל שעה
שנא' (ז) לרגעים תבתנו וכי תימא לעולם ר'
יהודה היא וכי קתני מתניתין אגזר דין אי הכי

פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצם
על פירות האילן כהן נידונין על חמץ ואדם
נידון ברה וגור דין שלו נחתם ביה"כ וכי
קטני מתני' אתחלת דין אמר רב חסדא מ"ט
דר' יוסי^ט כדקאמר מעמיה ותפקדנו לבקרים

אנן הכי קאמירן מ"ט לא אמר כר' נתן בחינן בעלמא היא אלא א"ר חסדא מעמיה דעובדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו זנבנכם תחלה לדין שנאמר לעשות משפט איבעית אימא לא אורח ארעא למיתב מקמי דליפוש חרון אף א"ר יוסף כמאן כי יוסי ואיבעית אימא לעולם כרבנן צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר י"פ מי מה אמרה תורה הביאו עומר בפרס הוא אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפרס שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שר זמון פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו

וַיֹּאמֶר אֱמִירָה תוֹרָה נִסְכּוֹ מִיָּם בְּחַיִּי אִמְרֵי הַשָּׁנָה¹⁰ וְאָמְרוּ לִפְנֵי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מַלְכוּתִי שִׁיעֵלָה וּזְכוּנוֹכֶיךָ לִפְנֵי לְמוֹצָה וּבִמְזָה בִּשְׁוֹפֵר כִּי הוּא תִקְעוּ לִפְנֵי בִּשְׁוֹפֵר שֶׁל אֵיל כִּדִּי שְׂאוֹכֵם עֲצָמְכֶם לִפְנֵי (וְאָמְרוּ¹¹) רַבִּי יִצְחָק¹² לְמוֹת תִּרְעִין רַחֲמָנָא אִמְרֵי זִכְרוֹן תִּרְעוּתָא¹³ אֵלָּא לְמִ

[illegible]

פֶּסַח: חֲמֵשׁ: קָרִי: כִּנּוּן: בָּרַד: אִלּוּ:
מִזְבֵּחַ: דִּהְיוּ: פֶּסַח: שֶׁל: אֲשֶׁתְּכֶם:
יָדוּת: אֲדָבָה, בִּפְסָם: שֶׁחֵר: וְיִעֲמֶה:
יָדוּת: אֲשֶׁבֶר, בְּיוֹס־כֶּ: שֶׁל: אֲשֶׁתְּכֶם:
וְיָדוּת: עֲלוּ: אֲדָבָה, בְּיוֹס־כֶּ: שֶׁבֶר:
עֲבָשְׁכֶם: בְּקִרְבּוֹ: וְכֵן: לִשְׁוֹן: מִשְׁנֵה: בְּמִסְכָּה:
לְדָרִיס (ד' פ' ב) קִרְסֵי: יָיִן: אֲשֶׁיִי: טוֹעֵס:
אֲדָבָה: אִלּוּ: אֲכֹרֵב: בָּלָל: הַחֵדֶס: כִּוְלוֹ: וְרִ"ח:
וְהֵלֵךְ: הוּא: רִ"ח: שֶׁעֲבַר: עָלָיו: בְּקִרְבּוֹ:
מִשּׁוּם: דִּקְרִי: לִהְיוֹת: אֲשֶׁתְּכֶם^ב שֶׁבֶר:
תִּקְרִי: לְהֵאֵל: לְקַמְיָה: לִבְנֵה: (ד') תִּרְי:
יָדוּת: מִיִּתְדָנָה, קִרְסֵי: וְיִעֲמֶה: וּמִן:
קֶלְעֵר: יֵה: חוּי: אֲיִשֵּׁי: דְּמִצְחָ: וְרִשָּׁא:
אֲדָבָה, מִטָּה: וּמִסְמַת: שְׁמִירָה:
מִמְרַחֲשֵׁן: אֲשֵׁן: מִמַּהֲרִין: לִהְתְּשֵׁל:
יָקִידִם: וְיִזְרַע: חֲרָפָה, הַשְּׁמִירָה:
מִמַּהֲרָה: לִהְתְּשֵׁל: חֲזוּרִים: אֲחֻת:
שֶׁבֶט: וְאֵלֶּר: דְּלִיּוֹן: לִדְפֹּלֵס: מִלְּלָה:
מִיָּה: לְקוֹבֵה: מִלּוֹן: בִּפְסָם: שֶׁבֶר:
לְפִיכָּךְ: יִמָּהֵר: לִזְרוֹעַ: (א) שְׁרִיעָה^א
מִיָּה: דַּעַד: דְּמִטָּה: אֲמִירִינִיָּה,
בִּפְסָם: הֵבָּ: קָדִים: מִיָּה, וְגַל:
וְאִלּוּ: מִמַּהֲרָה: שֶׁבֶר: לִהְתְּשֵׁל:

וְכִי תִקְנִי מִתְּנִיתָיו. אֲרֻנְעָה פִּרְקִים
אֲזֹכֹר לְךָ (א): קִשְׁיָא אֲדָם. דְּלִמְו מִחְנִי
בִּרְבֵּה וְכִי יִהְיֶה בִּירְבִּי' אֲמַר: וְכִי
תִקְנִי מִתְּנִיתָיו. אֲרֻנְעָה פִּרְקִים:
אֲחִיחִית דִּין אֲזֹל אֲזֹכֹר לְךָ דְּלִדְס'
וְאִנְי' אֲנִי הָבִי קִשְׁיָא מִרְּבִי. הִי
קִשְׁיָא לָן: כִּרְבִי תִתֵּן מִשׁ לֹא אֲמַר.
נִמְשֹׁס דְּקִסְבֵּר בְּמִינֵה אִין זֶה דִּין אֲלֵל
בְּמִשְׁכֹּס הִלְכָּה בְּמִשְׁכֹּס דְּמִינֵה נִמִּי
מִיחִיקִי לָךְ פְּקִידָה עֵינִי עֲנֵלְמָא דֹּא: אֲמַר
אֲבִרְבִּי וְאֲמַרְבִּי. מִפְּרָשׁ מִסְכַּת
דְּנִדְרִים (דף קמ): קִלְרִי חֹלִים מִרְּבִי
זִמְרָה שֶׁנֶּחֱמָשׁ כֹּחַ: כִּרְ' יוֹסִי.
לְאֲמַר אֲדָם יִדְּוֹן בְּכָל יוֹם וְיִפְלַל
שְׂדִיּוֹת אֲמוֹת לְזִכְרוֹת וְלֹא יִקְסוּרֵהוּ
וְיִמְחֶה לֹא כִרְכֵּנָה לְאֲמַר אִין יִדְּוֹן
אֲלֵל בִּרְבֵּה הִי כִבֵּר נִקְסָה עֵלִיו:
שְׂדִיּוֹתָם זְמַן תְּבוֹשָׁה שֶׁנֶּחֱמָשׁ וְזִמְרָה
וְיִפְלַל וְיִקְסוּרֵהוּ לְזִכְרוֹת וְלֹא יִפְלַל

וְהָיָה כְּבוֹרִים שֶׁאֵין מִצִּיחַן כְּבוֹרִים
 קוֹדֵם לַעֲרֵכָה דְּכָתִיב (שְׁמוֹת ל"ד) כְּבוֹרֵי
 קֶדֶם וְאֵין שְׁמַעְתִּי דְּרַבִּי
 הוֹדָה לְנוֹעַמִּיהָ דְּהָא אֲלוֹהַּ כְּמֵאָן ^{ל"ב}
 וְאָמַר כְּנַסְהֶדְרִין (דף ע"ב) עַן שֶׁאֵין
 אֲלֵהֶם הָרֵאשֹׁן חֲטוּהָ הֵימָּה:

וַיִּשְׁתַּבְּחוּ לִכְבוֹד פִּירוֹת הָאֵל וְלִכְבוֹד
בְּהָרָה כְּדֵי שִׁתְּכִיבוּ לָכֵן גִּשְׁמִי
שֶׁתִּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם וְזִכְרוֹנוֹת כֹּדִי
בְּשׂוֹפָר שֶׁל אֵל אִם אִמְרוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרֵךְ
בְּמַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כִּאִילוֹ עֲקֹד
אִמְרוּ תִּקְעוּ אֶלֶא לְמַעַר מִרְעִין

אמר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא ש
עונותיו של אדם קיד נטוי ליפול כלומר רעוע
לק מזכיר עונותיו של אדם. שאומרים לפניו מה
שנוי השם דכתיב לא חקרא את שמה שרי כי

על התשובה: **שאירע** בה קרי.
מקרה לשון אולי יקרה (במדבר כג)
אי נמי לשון קושי כמו אם תלכו עמי
בקרי (ויקרא טו):

במאן מצליח האירוא אקצירי
ואמרינו דרבי יוסי. ואל"ת
לרצון נמי לא מנאלין רפאטו
וברמא השמים ועוד (ה) רבי יהודה
לאמר הכא אדם נידון בר"ה אגוד דין
שלו נחמס דיוה"כ הא אמר"ל בפ"ק
שבת (דף י:) ענין לבקר החולה
אומר המקום ירחם ענין ועל חולי
עמי ישראל ואומר ר"ת שלא יאמר
ודאי לא מנאלין אלא לרי יוסי אבל
שיחפא מנאלין אליבא דכולי עממא
דממי יתלו גזר ממזי יתרפא לא גזר
ואמר בריה הגזר מן המיתפא (מיה)
דף (ט:) אל דרבי יוסף אקצירי קארי
ממש מרבי רבנן ויהשחא מנאלין
אקצירי שיחפא (ה) ואמריש היינו
רבנן שלא יתלו (ו) ומה שמחפלין
ברכת השמים היינו כלקמן צפרקין
(דף י:) שאס פסקו גמשים ומעטין
שויריש המקום צמקן ועוד יתלו
דחפלה דרביס שאני גזר דיינס
נקרע כלקמן (ז) ויהאלין שבת
דרי יהודה נמי י"ל צ"ש כהאי גוונא
דדמאי לרביס יהוה מצלי
על כל חוליס:

מִן דְּרַבִּי יוֹסִי מִכְשִׁיר אֶף בְּשַׁל פְּרָה
אֲבָל קִיָּמָא לִן כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמוֹקְעִין
בְּשַׁל אֵילִים כְּפּוֹפִים כְּדַפְסָקִין
הָתָם צִמְרָא (דף טו:):

וּתּוֹקֵעִים
עֵינָיו בַּעֲלָמָא הִיא פְּקִידָא נָמוּ
יוֹסִי מִזְהָבָא ^א לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
יֵרֶךְ חֲסֵדָא ^ב מֶלֶךְ וְצַבּוּר מֶלֶךְ
כִּדְּו ^ג וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
מִלְכָּא אַבְרָאִי וְאִיכְעִית אִימָא
לִינָן אֲדִינָא אֶקְצִירִי וְאִמְרֵינִי
כִּדְּו יִצְחָק דָּא ^ד יִצְחָק ^ה יִפְה
זֶה מִפְּנֵי שֶׁחֲפֶסֶת זְמַן תְּבוּאָה
כְּדִי שֶׁתִּתְבָּרַךְ לָכֶם תְּבוּאָה
הַלֶּחֶם בַּעֲצֶרֶת מִפְּנֵי שֶׁעֲצֶרֶת
כְּדִי שֶׁתִּי הַלֶּחֶם בַּעֲצֶרֶת כְּדִי
יֵשׁ בְּרוּךְ הוּא נִסְכּוֹ לִפְנֵי מִים
רַחוּת וּשְׁוֹפְרוֹת מַלְכוּיֹת כְּדִי
יִמָּד רַבִּי אֲבָהוּ ^ו לָמָּה תּוֹקֵעִין
לָכֶם עֲקִידַת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם
עֵין כִּרְ"ה לָמָּה תּוֹקֵעִין וְרַחֲמָנָא
תּוֹקֵעִין וּמִרְיֵעִין כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב
וּתּוֹקֵעִין

תסחלו. ורגעים תבחנו זו אכילתו (גור דין בין בקצה הפסח אורז וכן תבא המצות לפני השומר מצות פירות האילן) וכן סופר תמיד בהג' דין שיחבר ויכוננו דין שיעלה ויכוננו לפני שבויה. וכן עולים כאלו עקרות עצמכם לפני: א"ר יצחק דין לערב השמן יין כן משבצות יין וכן יצחק א"ר ישיאל אורז חלב ואמר שני יצחק משמן עץ ושבועה כאלו תכנסם מהשמן: א"ר יצחק א"ר קרא (איוב ה) אן דן וישר מהיט: א"ר יצחק [אנא] שאלו סופר בנדרתו. וכן המסור דין על חביל דגין של אדם ואלו ין קדקע שומר ונדרה יא אלהים את משפחה ין שבו מדרבם הרעה. וי

פז א מר' ס"ג מהל'
תשובה הל' ג:
פו ב סמג עשין מז טו"ח
ס' תקפו:
פז ג סמג שם טו"ח ס'
תקפה:

[illegible]

מתני' בד' פרקים
העולם נידון בפסח על
התבואה. פי' הרפתק
בגון רוחות ברקים
וגשמן וכדצא בה
שערן עליהן מן

[illegible][illegible]

[illegible]

רבינו חננאל

אמאי ונתן אמר רחבנא אמאי נ
אחר שמה נתניה הכא נ
שמה לקיחה. כך כחוב בכל הספרים
ונתניההא הא גבי פרה כתיב לשון לקיח
הטעם והשחט קניס על ידי שפוטתו
הקניס על ידי דבר אחר ועוד ונתן
למאן אמאי ולא אלפס כדמוכח צהדיא
פסק כל שעה (פסחים דף לז: ושם)
דפרוך ונתן אלמא תלושין ניניהו והא
תמוצבין ניניהו כלומר דעבינן מים
חיים אל כלי וצפרק שני דסוטה (דף
יז: ושם) וצפרק קמא דתמורה (דף
צ: ושם) נמי קלמור חרי קראי כתיבי
ונתן עליו אלמא אפר ברישא דפשטיה
דקרא משמע דעליו אלפס קאי שנותן
המים עליו וכתיב מים חיים אל כלי
דמשמע שלח יאה הפסק בין מים לכלי
ופרק הערל (יבמות עב: ושם) קלמור כח
דחמנא ולקחו ונתן דלפיו (ב) שקלי חיי
חרי ויהיב חד היינו (ג) שקלי חרי
מזכר ויהיב חד היינו ומיחו יתכן
ונתן אתרוייהו קאי אמאי ואפר
בקיטורטס גרים הכי ואמאי ולקחו
ונתן אמר רחבנא אלף שומע מינה
לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה:
ולגבריה תלמודא וצברין. קשה
דאיה ליה למימר
והאל ובשעיר גזיה מכול:

ידו להשם תחלה וסוף. הולדו

מינה נתניה על ידי דבר
לקיחה על ידי דבר אחר
שהם חלה דמה לו לדקק
לקחו לטמא מעפר שרפת
הא הפילו הוא כשר אמאי^א ולקחו ונתן אמר
רחמנא אלא לאו שמע מינה לקיחה ע"י
דבר אחר שמה לקיחה ואמר רבה לא לדון
איניש לולבא בהושענא דדלמא נתני טרפי
והוי חציצה ורבא אמר *מין במינו
אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגזר איניש
לולבא בהושענא דמשתירי הוצא והוי חציצה
ורבא אמר *מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה
הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג
של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא
קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה
קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה * ואמר
רבה^ב הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג
במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלהריח
קאי אי שרית ליה לא אתי למגזייה אתרוג
דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למגזייה
ואמר *רבה דלולב בימין ואתרוג בשמאל
מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה א"ל
ר' ירמיה לר' זריקא מאי טעם לא מברכינן
אלא על נטילת לולב הואיל וגבוה מכולן
ולגבוהיה לאתרוג ולכריך א"ל הואיל ובמינו
וגבוה מכולן: **מתני'** והיכן היו מנענעין
בבהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה
נא דברי ב"ה וב"ש אומרין אף באנא ה'
הצליחה נא א"ר עקיבא צופה הייתי ברבן
גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין
את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה'
הושיעה נא: **גמ'** נענעו מאן דבר שמה
התם קאי * כל לולב שיש בו שלשה טפחים
בדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין
תנן התם^ג שתי הלחם ושני כבשי עצרת
כיצד הוא עושה מינה שתי הלחם על גבי
שני הכבשין ומניח ידו תחתיהן ומניף ומולך
ומביא מעלה ומוריד שנאמר * אשר הונף
ואשר הורם א"ר יוחנן * מולך ומביא למי
שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי
שהשמים והארץ שלו במעורבא מתנו הכי
א"ר תמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי תננא
מולך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה
ומוריד כדי לעצור מללים רעים א"ר יוסי בר
אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילא^ד ואת אומרת
שירי

ממר נא וביאמר נא ובעש
ת נטילה אלא מדאמרין
די צלוב משמע דמגע
הלל ועוד מדתניא במסכת
דיס ללא לדרר מביאין לו
ה משמע דמגע נלא
ה כל המנות דמות מה
ומה לא בכל נטופות עושין
וכן ללוב משום דאמרין
על התטאה צנרת על פ
מא' דרך לנגע ג' פעם
עמיס ובעי ר' ורס הולכ
מדה פרק האשה (אב
א הכין והכין חד דל אפ
דין גדה פ' האשה (אב
מאות שיפה וחמש מאות בעי

יא דנפל מאלוי שלח אחז בצפר עצמו
 וזך שוקת כשר: ד"ג אמאי ולקחו ומתן
 על ידי דבר אחר שמה לקיחה: ואמר
 ר' איניש דאבא בהושענא. לאחר שאבד
 הערבה וההדס יחד לא יתחבר הלולב
 ממעלה בתוך האבד: דבא בתרי
 טרפי. הלולב משיך עלי ההדס
 והערבה ומשתמירין באבד וחוצקין בין
 מין למין ואינם אגודים יחד להיות
 לקיחה אחת: לא (אֶתְּחַבֵּר) איניש
 דאבא בהושענא. אם הוא אריך
 יותר מדאי מן הערבה וצא לקצלו
 מתחת לא יקצנו בעצור באגודה אלא
 יציאנו ויגזנו מתחת ויחזור ויאבדו
 דמשתירי הוצא. של לולב תלושין מן
 השדרה בתוך האבד לפי שעלי הלולב
 ארוכים ומתוברים מתחת השדרה
 ומשכין ועולין כנגד גובה של לולב
 וכשקולקן מתחת מתאלו תחזיקין מן
 השדרה ומשכין באגודה: אמר ר' אחריה
 בו. דגמירין מסוכה דילפיין צפרק
 קמא (דף ט.) דחל שם שמים על עצי
 סוכה ליאסר צהגה כל שצעה הואיל
 והוקאו לתנוה: מירחא. שהוא דרך
 הנאחו אקציה: הרם במהובר. לענין
 שבת נקט לה כל ימות השנה: כי
 שרית אלא. כלומר אל"ף דשרית ליה
 להרית לא אחי למחלם דהא ממוצר
 גמי מריח ליה שפיר ואינו טרוד
 בקצלתו שיסבס ומלשנו: אבא אתרוג
 דאבאיה קא. כי מורה ליה מיישי
 ומליש ואכיל ליה ואף אם אוכלו
 ממוצר אין לך חולש גדול מזה:
 הואיל וגבוה מבדיל. משום הוא ונקרא
 האבד על שמו: וילבדיה איתרוג
 קא סלקא דעמיה דהואיל דגטיה
 דקאמ' היינו הא דלמרון לעיל (ב:)
 שדרו של לולב צריך שיא למעלה מן
 ההדס טפח: ובמינו. גטיה משלשמן:
 ברתנ' תחלה ופוף. הודו שצתחלת
 הפרק והודו צבסוק הפרק צבוק
 ההלל. מן הודו עד סוף ההלל הא
 פרשחא צמין פרחיות של ספר
 תהלים: גב' נענע באן דבר
 שמידי. שיהא אדם חייב לנענע
 דפשיטא ליה לתנא וקצעי יכון היו
 מנענעים: כדי דנענע בו. אלומא
 מנאו לנענע בללקמן לעזור רוחות
 רעות וטוללים רעים: ריבד
 עישה. אותם שהוא צריך להניפם
 יחד חיים כדכתיב (ויקרא ט.) והניף
 הכהן אותם על לחם וגו' על שני
 כבשים וגו' הכבשים חיים ומנוח
 צבים כדכתיב על לחם הכבשים
 על גב דרישה דקרא משמע
 מנוח' מלחם המולאים ללחם למעלה:
 ל"ר צלע"ז: הורם. מעלה ואין עליה
 ו צבסי עזרת כתיב אלא צמולאים
 גה: ל"י שארבע רוחות ש"ו. מנאו
 מנאלה הנפסחו: זאת אומרת. הא
 עזרת רוחות רעות וטוללים רעים:
 שיר

[illegible]

לולב הגזול

פרק שלישי

סוכה

לח.

פר א מהל פ"ו מהל' לולב
הכלה י' סמך עשין נז
טוש"ע דא"מ סי' תרנב
סעיף ב'
פ"ה ב' ג' מ"ה פ"ג מהל'
מנוחה הלכה ד' טוש"ע
דא"מ סי' תרנב סעיף ג'
פ"ד מ"ה פ"ה מהל'
מנוחה הלכה טו סמך
עשין כו:

רבינו חננאל

והבאה כא"ר ג"פ פ"י
כסבור כמו לכסבור קומי
(במק"ד דף י' ע"ב) והוא
כמו חזקת ובעני דר'
יומי' החם במס' נדה ולא
אפשר שיהיה עולה בדיקור:
מחני' מי שבא בדרך
ואין בידו לולב כשישנם
לביחו נוטלו על שלחנו
וכו'. אלא מפקסין
סעודתו ונוטלו ואוכלו איני
הותם בשבת פ"א לא
יבטל לאכול סמוך למנוחה
עד שיתפסק וקומי אם
התחילו אין מפקסין.
ושבין אי איכא שהות
ביום כדי לאכול ולגמור
סעודתו ואח"כ מתפלל
אינו מפקסין ואם אין
שהות ביום מפקסין ומחני'
ברליא שהות ביום.
ואתא רבא ושבי שניא
אחריתא ואמר לא שני לן
בין מצוה דאורייתא
למצוה דרבנן הלא הוריא
שנינו מפקסין קל"ש ואין
מפקסין לתפלה הלכך
לולב דמדאורייתא מפקסין
תפלה דמדרבנן לא
מפקסין אלא מחני' היא
נופא קשיא ואמר לא שני לן
לביחו נוטלו על שלחנו
אלא מפקסין וחדר וני
לא נטל שחרית יטול בין
הערים למנוחה וכן
בשחרית. אמר ר' רב
אשי לא שווי לולב
לתפלה ואמר לתפלה
איכתי' ליה לאפקסין ואי
לא מפקסין יטול כל היום
אי הכי קשיא האכ קומי
יטול על שלחנו אלא
מפקסין והתם קומי ואם
התחילו אין מפקסין
(וכתולה לא). לעולם
דאמרינן הא דאיכא
שהות ביום אין מפקסין
ואי ליכא שהות ביום
מפקסין ומחני' נמי הכי
קומי אין שהות ביום יטול
על שלחנו אלא מפקסין
ואם יש שהות ביום אינו
מפקסין שאם לא נטל
שחרית יטול בין הערים
שכל היום כשר ללולב
ושניא הא דלולב
דאורייתא תפלה דרבנן
לא מצית אמרת מדקומי
מי שבא בדרך אלא
מחני' דבשאר הימים
דמרבנן היא דאי ס"ד
בירוש' ראשון שהוא מן
התורה דכתיב ואתם
לכם ביום הראשון וגר' מי
שיר' לסגני באורחא אלא
ש"מ (ס' דמרבנן בשאר
הימים מנוח: מחני' מי
שהיה עבד או אשה או
אחריתא מה שהן
אומרים כו'. אמר רבא

קושיא דלמא הא דאורייתא והא דרבנן. תימה והרי קדוש
היום דאורייתא כדלמרי' פ' מי שמתו (בבב"ב דף כ: וספ') נשים
חיטת בקדוש היום דבר תורה והא דמשמע ברש"י נזיר (דף ג') שהוא
מדרבנן^א איין הוא מדרבנן דררש"י לאסור על היין מלפני כיון הרשות
וקאמרינן מאי היא קידושא ואכלתא
מושע ועומד הוא ומשני^ב קידוש עצמו
דאורייתא ואפ"ה א"ר יוסי ברש"י ערבי
פסחים (דף ק. וספ') דלן מפקסין
ופסקין התם הלכה כר' יוסי ע"ש
וכר' יהודה ערבי פסח וי"ל דשאי
קידוש היום שכול לקדש ביום ככלילה^ג
ולכא למיחש לפשיעות' כולי האי ועוד
לפי שטוקס כסעודת שבת לא חשיבין
כולי האי שנתא יתעלל בקדוש היום:
ויו"ם טוב שני דרבנן. ואכתי הוה מצי
לשנוי דלדרי ואדי איכא שהות
אלא משום דכולי יומא וימניה הוא
חשיבין טפי דלמא אחי למיפשע
כדלמרינן פ"ק דשבת (דף י'): צממנה
כיון דקבעת ליה וימנא מירתת ולא
אחי למיפשע ערביה כיון דכולי לילא
ומניה לא מרתת ואחי למיפשע ואין
לומר משום דהתם לילא זמן שניה
וחשיבין טפי דל"כ הוא טעמא ה"ל
למימר התם וי"ל דתפלה לרייה שהות
ומתעלל זה טפי מנעילת לולב דמצי
אגביה נפק ביה: **מדקתני** מי
שבא בדרך. תימה צדוק פ' תפלת
השחר (בבב"ב דף ק. וספ') אמרי' השכים
ללכת לדרך מצילין לו שופר ותוקע
[לולב ומנגנן] והיינו ביום טוב וי"ל
דיאכל דליכא למיטעי לא חיש וימיר
צהולך צמח התחום למקום שנת חסם
ועוד דהתם קתני השכים ללכת לדרך
שמצינו הולך לקראת חסם ונוטל לולב
קודם שילא אכל הכה קתני מי שנת
דרכך וכשיצא צמחו נוטל לולב
משמע שממקום רחוק צא לצמחו:
מי שהיה עבד ואשה. משמע כן
דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן
דעצרת וטעמא משום דמנוח שהזמן
גרמא היא אע"ג דצלה לילי פסחים
משמע צפרק ערבי פסחים (דף קט).
דמחני' צד' כוסות ומסתמא לא חייקנו
ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל
ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס צא

ואף כן היו צדוה הנס^א אכל כן לא על הנס אמר: **וְרַחֲמֵי** זו מאירה.
שלא למד ואם למד תבא לו מאירה שמצוה את קונו לעשות שלוחי כאלה
ק פ"י בקונו' ועל אשמו וצני מצרכין לו בגמרא היה לו לפרש כן דמחני'
מיירי צלה למד שמקריין אותו ועונה אחריתא מה שהן אומרים ומשום
דמצוה צמח שאלו מצרכין לו דלא צני חיובא ניהו המקריין אותו קליט
ליה דהא גדול מקרא אף על פי שאין עוין אחריו אלא הללויה דנפיק
בשמייעה לחודיה^ב ותבא לו מאירה דעצד ואשה נמי לא מיתחיי צהלל
דמנוח עשה שהזמן גרמא הוא: **באמת** אמרו בן מברך **אביו**.
אין זה מענין משמחיו ולא מיימי' ליה אלא אגב גררא דתבא לו מאירה
דכאל לא איירי במקרא אותו דפ' מי שמתו (בבב"ב דף כ: וספ') דרעה לדיקדק
מכאן דנשים חייבות בצרכה המון דאורייתא דמנוחלא אחריתא די
חובתן ופריך קטן איכא למימר דאורייתא אלא הכי' דלכל שיעורא
דרבנן ומפיק דרבנן ובחוספא^ג קתני גבי צרכה המון דלן אשה ועצד
וקטן מוציאין את הרבים די חובתן ואיכא לאוקומי כשאלל שיעורא
דאורייתא ואין יכול לדיקדק מכאן דצרכה המון דאורייתא דלמלא לא
הי דאורייתא^ד כיון דלן מנערפות לזיומן דתמן פרק שלשה שאללו
(ספ' דף מה). אין מוציאין אע"פ שהאש מוציאין שאני איש דחשיב טפי
אי נמי משום דרבים וזלא צהו מלמא דהרי מגילה דנשים חייבות צה
ופירש צה"ג^ה דלן נשים מוציאין את הרבים די חובתן צמגילה:
הלכתא

שירי מצוה. מנוח שהיה שירי עיקר לעצב כפרה אע"פ
השנה היא לעצב את הפורענות: שהרי תנופה שירי מצוה היא.
ואינה מעצבת כדמניא צמרת כהנים ומיימין לה בגמרא דיומא
(דף כ). לתנופה לכפר וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא

שירי מצוה מעצבין את הפורענות שהרי
תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים
רעים ואמר רבא וכן בלולב רב אחא בר
יעקב ממוצי ליה ומיימי' ליה אמר^א דין גירא
בעיניה דסמנא ולא מלמא היא משום דאתי
לאיגרוי ביה: **מתני'** מי שבא בדרך
ולא היה בידו לולב ליטול לכשיכנס לביתו
יטול על שלחנו לא נטל שחרית יטול בין
הערים^ב שכל היום כשר ללולב: **גמ'**
אמרת נוטלו על שלחנו למימרא דמפסיק
^א ורמינהי^א אם התחילו אין מפקסין אמר רב
ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא
שהות ביום^ב אמר רבא מאי קושיא דילמא הא
דאורייתא הא דרבנן אלא אמר רבא אי קשיא
הא קשיא לכשיכנס לביתו נוטלו על שלחנו
אלמא דמפסיק וחדר תני לא נטל שחרית
יטול בין הערים אלמא לא מפסיק אמר רב
ספרא ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא
שהות ביום א"ר זירא *מאי קושיא דלמא
מצוה לאפסוקי ואי לא פסיק יטול בין
הערים שכל היום כשר ללולב אלא אמר ר'
זירא לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקשיא לך
הא דאורייתא הא דרבנן הכא ביום טוב שני
דרבנן עסקין דיקא נמי מדקתני מי שבא
בדרך ואין בידו לולב דאי ס"ד ביו"ט ראשון
מי שירי: **מתני'** מי שהיה עבד או אשה או
קמן מקריין אותו עונה אחריתא מה שהן אומרים
ותבא לו מאירה אם היה גדול מקרא אותו
עונה אחריו הללויה^א מקום שנהגו לכפול
יכפול לפשוט יפשוט **בבב"ב** יכר' יכר' הכל
כמנהג המדינה: **גמ'** ת"ר^ב באמת אמרו בן
מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת
לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מאירה
לאדם שאשתו ובניו מברכין לו אמר רבא
הלכתא

מוציא את המצוה מיד חובתו^א הלכך עונה אחריו כל מה שהוא
אומר: ותבא לו מאירה. שלא למד ואם למד תבא לו מאירה שמצוה
את קונו לעשות שלוחים כאלה: עונה אחריו ה"ל. על כל דבר
שהוא אומר והכי קתני לה צממנה כוטה (דף י'): כיצד אמרו ישראל
שירה צים כגדול המקרא את ההלל והם עוין אחריו הללויה משה
אמר אשירה לה' והם אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והם
אומרים אשירה לה' אלמא דעל כל דבר ודבר קאמר דעוין הללויה:
א"ב. כל פסוק ופסוק והנה כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה
הדור תחלה וסוף יאמר נא שלשה פעמים קראתי יה ענני צממנה יה
ה' ה' ה' לו טוב לחסות טוב לחסות כצנתי כנני דמה דחיתי ויהי
לי לישועה קול רנה וישועה ימין ה' ימין ה' לא אמות ולמות לא
נתני פתחו לי שערי ה' השער וגו' אכל מאוחד ולמטה אינו
(כופל^ב) והיינו דלמרינן לקמן (דף נט.) מוסיף לכפול מאוחד ולמטה:
גמ' באמת אמרו. כל צממנה הלכה היא^א ואין חולק בדבר: בן
מברך **אביו**. צרכות המון משהגיע למקומו דחייב מדרבנן ובמסכת
צרכות פרק מי שמתו (דף כ:) מוקים לה כגון שלא אכל אביו
אלא כות או כפלה דהוי שיעורא דרבנן דמדאורייתא לא מיתחיי
עד דשבע דכתיב ואכלת ושבעת וצרכת הלכך אחי מדרבנן ומפיק
מדרבנן: שאשתו ובניו מברכין לו. דודאי מחמת שלא למד הוא:
הלכתא

(א) [דקדוק דף ל. פ.א].
(ב) [מגילה כ.א. ג. ע"י
חסי' שבת ט. ד"ה ואמ,
(ד) שנה ט. ה. (ה) [פסחים
קט.א. ו] צממנה דף כ.א.
(ו) ד"ה כט. (ז) שבת
צב.א. (ח) פסחים קה.
(י) פסחים קה. (כ) ברכות
פ"ה ה"ה, (ל) עין חסי'
מגילה ד. ד"ה נשים.

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא **בבא** מאי
קושיא. כעין זה יצא
דף קט ע"ג:

ליקוטי רשב"י

כ"ה היום בשר. ואע"ג
דקמיה לן ויזין מקדימין
למנוח דמצי ויחש
אכריה צנקה (מנשה)
הוא אמרנו כשר כל
יום [מגילה כ.א. פ.א].
כל ההלל [פסחים קט.א].
בבב"ב. צרכה המון
לאינו אלא אביו ויזע
לכך [ברכות כ.א.].

הנהגות וצינונים

(א) [צ"ל כפול] [מגילה]:
כ' לשון חזו"ן בבב"ב
כ' ה"ה. והא דמשמע
ברש"י נזיר שהוא
בבב"ב דררש"י
א"ב קידוש עצמו
דאורייתא וקאמר
מאי היא קידושא
מרבנן
והיכא הוא במדינה
יין ודאי מרבנן
א"ב קידוש עצמו
דאורייתא ע"ש בנב"מ
ובחז"ל ש"ד מאי
היא: [ג] ברש"י ל"ג
ומשני' אלא ויפסי'
קידוש עצמו וכו', ויזין
הגוי' הקודם: [ד] יש
לחזק' בשמייעה לחודיה
א"ב קושיא ויפשיע: אלא אמר ר' זירא
ע"ש. כי איננו ר' רב ספרא לשנוי
משום קושיא קמיימא איננו ר':
מתני' מקריין אותו. ק' הי' מוציאין
אחד קורא את ההלל ומוציא
את הרבים ואם היה עבד או אשה
או קטן הואיל ואין מחזיק בדבר אין

אבל יחיד מברך את כולו וע' סדר ר' עמרם גאון שבי וז"ל
ויחיד במקום שאין שליח ליבור מהפלה שבע ברכות ואומר עלינו
לשבת ולאחר שסיים הפלגה חוקע תשרית תשרית תשרית בשרית
ה' חזר עיר אבל ה' חזר עיר שומען על סדר ברכות כו'
עכ"ל כ' כוונתו דווקא אם לא ה' איהו היחיד חזר עיר היינו
חכם העיר אבל אם ה' חכם העיר שומען על סדר ברכות
וקמפרש הך דחזר עיר דגאון על חכם העיר לא על ליבור והוא
כהך דחזר עיר דמגילה כ"ז ב' דפירושו חכם העיר ע"ש והטעם
כ' דחכם העיר חשוב כמו ליבור וכזה מצינו בכמה דוכתי עמ"ס
בגליון ברכות י"ב ב' :

שם כשם שמוציא כו' כיצ' כלומר מנו דנוציא לשאינו בקי מוציא
ממי לבקי אבל כולן בקיאים אין מוציא אותן שו"ת מהר"ם
בר ברוך סי' קי"א וע"ש :

שם איך יוחנן מודין חכמים לר"ג ורב אמר עדיין היא
מחלוקת, כיצ' כזה פליגי גי' בקידושין כ"ג א' :

ר"ה ושל יחיד, כיצ' פי' יום הכפורים של יובלות, בן הוא
בשורת הרשע צ"ח סי' רפ"ה וכן הוא בחידושי
הר"ן כאן ד"ה אלא משום דאורי' ברכות :

שם אפי' כו' ולא מיבעי' כו', כיצ' פי' שו"ת מהרי"ל סי' ל"ז
דלכאורה לפי דבריו יש סברא מיוחדת בהפלה שיוצרכו
הליבור שהש"ן מוציא אותם להיות בביהכ"נ מטעם דהפלה במקום
קרבן ובקרבן ע"י עמידת הבעלים על הקרבן כדאמר'י שלי
העני' עשי' במהרי"ל ואפי' יומא דבעלמא אפי' מחילה של ברזל
אין מפסקת כו' מי' במפלה ראוי שיהי' מחילה הפסק בין הש"ן
למי שמוציא אותו כיון דע"י הפסק המחילה עכ"פ אינו עומד על
גביו וע' תוס' סוטה ל"ח ב' ד"ה מחילה ופסחים פ"ה ב' ד"ה
וכן :

13/07/2018 18:10:33

וכל כך למה כדי לערוב כו' עכ"ל כ' כוונתו דגם ריבוי תקיעות
דרי' אבות הם כדי לערוב כו' והוא דגירסתו ביהך דרי' יחזק וכל
כך למה היינו דהם ב' תקיעות למה חוקעין מיושב ומעומד ועוד
כל כך למה היינו ליל ריבוי תקיעות כל כך תשרית תשרית תשרית
ועל שניהם התי' כדי לערוב כו' וכן מלאמי מפורש גם ברוקח
סי' ר"א וז"ל אבל ה' תקיעות התקין ר' אבות בקיסרי ובתרושה
היו מספקין אם היא שבעים או תרועה ממש והולך לתקן בכל
עניי' ספיקות פן יבא השטן בעניין אחר עכ"ל ומבואר דמפיקר
הדין לא ה' ר' אבות חושש לאלו הספיקות רק מחשש פן יבא
כו' וז"ל הטעם בדברי ר' האי ז"ל דכולם תרועות לפי האמת
בין גומי ובין ילולי והיו חילוקי מנהגות מקומות בזה תחלה וכלם
יאלו וכמ"ס הראשונים ז"ל בשמו :

שם שמע תשע תקיעות כו', כיצ' פי' שו"ת השב"ץ ח"ג סי' ש"ז :

שם ב' אסדר ברכות שמע להו', כיצ' פי' שו"ת הר"י מגא"ש סי'
פ"ז וז"ל מה שאמרו כשם שה"ן חייב כך כל יחיד ויחיד

חייב ר"ג אומר כו' דברים אף הם אמורים על הפלה הלחש שפלי'
היו התקיעות כו' עכ"ל והוא מקור למנהג הספרדיים לתקוע גם
בהפלה הלחש ואולם ברוקח סי' ר"ג ראיתי וז"ל במדרש א"ר
פנחס למה אין תוקעין אלא בהפלה המוספין אלא בשעה שהם
עומדים בלימה דין יהו מלאים מזוהר כדמון שקראו את שמע
והתפללו תפלה השחר וקראו בתורה והתפללו מוסף אז יוכו בדין
עכ"ל ומשמע דאין תוקעין בלחש אם לא שנאמר דכיון שהתחילו
להתפלל מוסף קרי ל' והתפללו מוסף :

שם כי נהירא לך, כיצ' ב"א נהירא והיינו לסימן וכפירש"י
וכזה בגיטין ס"ח א' נחל ל' ר' חסדא ופירש"י עשה לו
סימן :

שם לא אמרו אלא בחבר עיר, כיצ' פי' רש"י שבי חבורת ליבור

תענית

מ"ה ב' דסיתי מרזיא וכן במכות כ"ג א' דסיתי מרזיא ע"ש
בגליון ג"י זאת והיא העיקרית כמ"ס בגליון :

ד' א' לורבא מרבנן, כיצ' פי' שו"ת מהר"י ברונא סי' ק"ב דכ'
וחילוק יש בין לורבא מרבנן ובין סתם רבנן ותלמיד חכם
ללורבא מרבנן פי' החשוב שבהם ולבין לורבא פירושו שנגמר כל
זורתו ונתמלא תורה כדאמר'י פ"ק דביצה ה"י ביעי דלריבו פי'
שנגמרו ומעלו טפי משאר ביעי כו' ובגליון ש"ס כ' אח"כ מלאמי
איפכא רפ"ק דתענית דפירש"י לורבא מרבנן בחור חריף אבל
ת"מ זקן קרי ל' והוא מרבנן עכ"ל :

שם ב' גברא אנברא קרמית, כיצ' פי' מסורת הש"ס וכזה עוד
ביבמות י"ח א' דר' גמליאל אדר' מאיר קרמית :

שם תודיה הא לו ודיה והא להו, כיצ' פי' שאלת יעב"ץ ח"ג
סי' מ"ה :

ה' א' רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק, כיצ' קל"ה דמיון
במועד קטן כ"א א' רבא אמר כיון שהניח שוב אינו חולץ
וגוף הך דקל"ה הוא מעין דוגמא לדברי שו"ת הרא"ש כלל י"ב אות
א' למש"ש אבל לילה שבנתיים אסור כיון שהתחיל נדרו חו' לא
פקע כו' עשיה :

שם עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיפצור
הפסח רמ"א עד שיאל ניסן כו', כיצ' כזה מחלוקתם
בגדרים ס"ב ב' לעניין נדר עד שיפסקו גשמים ע"ש :

שם עשרין וארבע שביקא להו', כיצ' אולי הפ"י עפ"י ירושלמי
סנהדרין פ' חלק הלכה ה' לא גלו ישראל עד קטעור
עשרים וארבע כהות כל מינים כו' ע"ש ומדקרי להו' כ"ד כהות

ב' א' הואיל ואין הגשמים אלא סי' קללה בחג, כיצ' ג' הרי"ף
הואיל ואין הגשמים סי' ברכה בחג :

שם תודיה מאימתי כ' שמיני דלא יתבון בסוכה כו', כיצ' פי'
שו"ת דרבי' ח"ו סי' ב' אלפי' ר"ל :

שם ב' דאמר מר כו', כיצ' פי' רש"י וע' ספרא אמור הובא
בילקוט ש"ס רמז תרמ"ט שאם קדמו נסכים לזבח
פסולין וע' הוספתא סוכה פרק ג' דמי' החג חייבין עליהן משום
פיגול וע"כ דחשיבי זאין עם הזבח ואחי אליבא דר"מ דזבחים
מ"ג א' ומ"ד א' עשיה וא"כ ממילא אין להביאין קודם לזבח
ולפ"ק וע' ירושלמי סוכה פ"ד היו הקדימו לזבח מה הן ניסבין
בלילה מה הן כו' :

שם לרעות על המים, כיצ' ב"ס' הפ"ד'ס לרש"י סי' קפ"ט כ'
כדאמר'י ד' מינין אלו מרזים על המים בברכת כהנים של
ישראל עכ"ל וע"ש שבי' משום זה דלריף להיות שנים עליהם בלולב
כנגד סי' אחריות דברכת כהנים וע"ש סי' קפ"א דכ' גם בתקיעות
ד"ה דהם כנגד ברכת כהנים ע"ש :

שם מכאן רמז לניסוך המים כו', כיצ' פי' רמז לניסוך המים
בערבין י"א א' בקרא דירונו בגאון ד' נהלו מים לפי'
המהרש"א בח"א ש"ס ע"ש :

ג' א' וימנין דקרו ל' בשמי' וימנין דקרו ל' בשמי' דאבא
והא מקמי דליסמכוה והא לבתר דליסמכוה, כיצ' מעין
זה סנהדרין מ"א ב' כי הוה למד בן זכאי הוה קרי ל' כו' כי
הוה לימד הוה קרי ל' ר' יוחנן בן זכאי :

שם ב' דאחא רויא, כיצ' כל' זה לקמן י"ט ב' וע"ש סנהדרין

מחללה היה אזי נהג בספק בליל שמיני לקדש בביתו ואכל
 שם ולמחר בסוכה בדרך ששיין אחי אכל בוקמותו כשיים
 היה ושב בליל ספק פניני בבית וכעשים בסוכה והיו ולאו
 ורבינו בירית ור' אבנדרו חפיד עליו שכתבילת היה נהג
 ליטב בבית בליל ספק פניני ולמחר בסוכה אכל חזירו ר'
 שלמה ושאר רבותיו אמרו לו חזרו בוקמותו ואכלו הלוי ישב
 בסוכה בליל ספק פניני וחולק על שאין יושבין ומביא ראיה
 מכסיקה ואמר הר"ב ה' ור' ר' קלונימוס דנריך שיהו
 בלולב ששים עלים ולא פחות כנגד ברכת כהנים שיש בה ס'
 אותיות לבי שהלולב נמי על עסק ברכת הוה בל כדאמרין ד'
 מינין אילו מצינו על המים בברכת כהנים על ישראל וצליח
 זיכור נוטל שתי ערבות חוץ פחותה פרצה שהיא אבירה עם
 הלולב והדס. ועוד הורה אם יכנס אדם מלאה כעמים בסוכה
 נריך לברך בכל פעם ופעם ליטב בסוכה ומנול כדאמר חר
 במסכת סוכה. וכעשיין הסוכה נועזין הקנים דרך גדילת
 הענפים למעלה דהכי איירינן לבני משכן עני שטים עומדים
 דרך גדילתן עיפדין ועוד גמרינן הלולב וערבה והדס דכדרך
 גדילתן מבכיהן. ובספק ליל ז' יושבין בסוכה וגם למחר
 אוכלין בה אכל לא מברכין כדאמר שמיני ספק פניני מיה
 יתבינו ברכין לא מברכין ואין מברכין בסוכה א' ביום האשנא
 כשיצאין מבית הכנסת ב חרית בשעת פסחה ולא יוחר. ועוד
 הורה נר של כלי חרס אין מכניסין אותו בסוכה אלא בסוכה
 גדולה יותר חז' אחות אכל אחרים חולקין ועורין דמותה
 להכניס אפי' שלנו הפחותה חז' אחות הואיל והיא גדולה
 יותר מראשו ורובו ופולחנו. ואין נוטלין מן הסוכה לא צורת
 הפתח ולא קנה כמו מנחבין אר בני אדם דאסור ליהנות
 מעני סוכה כל ז' אכל בליל שמיני ספק פניני ל רב מכניסים
 בה דברי שלח הוראוי ס להכניס בה מקודם כבו שפודים
 של ברזל ומאני דפחרא ומאני יכלא. ונהבין רבותינו
 פבאיפמירא להחיר נימא שאלבד בה כל ז' בהופענא כרבי
 יהוסוב ובר' יהודה. ומנהב פבאיפמירא שחזכיר שלית צבור
 לקהל משיב הרוח כיורד אחרון לפני החיצה כמו שפופי
 לראשי חדשים כשנכנס ראש חוד זכיר פניה צבור לקהל

נמי דולן לפנין שבת. וצריכה פתחיה לה ג' דלכות וצלתה
 מרובה מחתמה מחמת סדך ולא מחמת דלכות. נויי סוכה
 אין מופשין בגובה. כרש עליה פדין מפני החמה או תחתיה
 מפני הגשם וכן העלין היצאין ממנה פסולה אכל לנאותה
 כשרה סוכה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצורין
 וחלה בה אבנים ושקדים ואפרסקין ורימונים כרבילי ענבים
 יינות אמינים ופלתות אסור להסתמך מהם עד מוצאי יום טוב
 האחרון של הב' ואם חתמה עליהם הכל לפי חילוף ו תאומר
 איני צידל מהם כל בין ה פשות בעים בשעת הנחתן. עני'
 סוכה אסורין כל בעה. אכל פסור מן הסוכה לחטון ופושניני
 כטורין מן הסוכה. חולקי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום
 וחייבין בלילה וכן שומרי חכות וכרדסין ביום פטורין מן
 הסוכה וכן נשים ועבדים פטורים מן הסוכה וקטן שאינו
 צריך לאמנו חייב בסוכה. כל שבעת הימים אדם עושה ביתו
 עיני וסודו קבע היו לו כלים נאים משלן לסוה. ירדו בשמים
 מלאתי שוחר לכנות משחרתה המקל של גרסיין ואפי' של כל
 דבר. כספן בשמים טוב אין משריחין אותו לפלות מאני מכלא
 כבן השפודין והקדרות בר מטללחא וקפירות לאחר שאל
 בר מטללחא מאני משתי בסוכה. ושרג' בסוכה גדולה
 צמטלחא פסורה קטנה בר מטלחא. סיכה עגולה כסולה.
 וסיכה גולה כסולה. אכל בול פנים ושכך בהם כשרה פזין
 לו א' דמי עניס: ה ו סוכה מנרך בשעת עשייתו פשהיינו.
 ובכל פעם שנכנס ליטב בה נריך לברך. וסלכתא על כוס
 מנרך חתילה אק'ו ליטב בסוכה וחדר פשהיינו. ובזמן
 דליכא כוס מנרך ליטב בסוכה

הלכות דולב

כל בר ישראל מחייב למעבד לולב לעצמו פנאחר ולקחתם
 לכם ביום הראשון לכם משלכם ואם אין לו וחזירו נוהן
 לו בשבתה על פניה לחזיר שמה מחנה ומפיק חפך וכמעשה
 דר' ואפי' בני בני אדם שקנו לולב בשבתות לא כתיב חד
 מניה ציט' של חב עד דיהיב חד לחבריה בשבתה על
 מנת להחזיר ונפיק ביה חבריה ובהכי נפק כל חד וחד יח
 אכל בלאו הכי לא. ולולב בויסה נריך שיהיה בשדרו של
 לולב בלומר מקום שכלה השדרה עד למטה ד' טכחים ואי
 הוי פחות כסול ואי הוי טפי מד' טכחים שכיך דמי ואין לו
 פיעור למעלה אכל יש לו פיעור למטה. ונריך פישיו ד'
 טכחים ממקום שמשלים שהיא גובה ה דרה עד למטה אכל
 העלין למעלה מן ה דרה אינו ממנין ד' טכחים. ומייחתי
 לולב מהאני פיעורא דלא ליהוי לא של ולא גזול וקבע ליה
 הדס וערבה דלא ליהו לא פאלין ולא גזולין ופיעור הדס
 וערבה צריכין שיהיו מב' טכחים ואי טכיוין לית לן בה
 אכל צריכין דלא ליהו כחוחין מהאני שיערה: וכמה הן
 ג' הדסין וב' ערבות ולולב אחד. ונריך שיהיו חב' מינין
 אבדין באבדה אחד ונהבו למעבד אבדה נאה שהדס של
 עבות ולשוויי בבויה ללולב וערבות. ואין דליה ליה פבות
 הרבה ליפגיד כלה בודה מהדס אינו אבדה וב' צד שישים
 בה ג' בדים פחדם עבות ובס' ב' דדי ערבות ואביד להון בלאו
 בחד' ובהכי נפיק ביה. ויש נהגו לו שם שנים כנגד
 כרי חב או שישים ושמונה כ נין לולב אין אבדין אבדה
 אחת של הדס א' לנוי בשלחא. ובבוקר חמשה פשר חייב לברך
 על נטילת לולב קודם נטילתו דקיל כל המצות כלן מנרך
 עליהן ובר לע ייתן: וכשמנרך עליו נוטל אותו ה דרה
 לחן והלולב נגבד לבו של אדם והוא כאדם שער בכני
 חזרו

בר ישראל מחייב למעבד לולב לעצמו פנאחר ולקחתם
 לכם ביום הראשון לכם משלכם ואם אין לו וחזירו נוהן
 לו בשבתה על פניה לחזיר שמה מחנה ומפיק חפך וכמעשה
 דר' ואפי' בני בני אדם שקנו לולב בשבתות לא כתיב חד
 מניה ציט' של חב עד דיהיב חד לחבריה בשבתה על
 מנת להחזיר ונפיק ביה חבריה ובהכי נפק כל חד וחד יח
 אכל בלאו הכי לא. ולולב בויסה נריך שיהיה בשדרו של
 לולב בלומר מקום שכלה השדרה עד למטה ד' טכחים ואי
 הוי פחות כסול ואי הוי טפי מד' טכחים שכיך דמי ואין לו
 פיעור למעלה אכל יש לו פיעור למטה. ונריך פישיו ד'
 טכחים ממקום שמשלים שהיא גובה ה דרה עד למטה אכל
 העלין למעלה מן ה דרה אינו ממנין ד' טכחים. ומייחתי
 לולב מהאני פיעורא דלא ליהוי לא של ולא גזול וקבע ליה
 הדס וערבה דלא ליהו לא פאלין ולא גזולין ופיעור הדס
 וערבה צריכין שיהיו מב' טכחים ואי טכיוין לית לן בה
 אכל צריכין דלא ליהו כחוחין מהאני שיערה: וכמה הן
 ג' הדסין וב' ערבות ולולב אחד. ונריך שיהיו חב' מינין
 אבדין באבדה אחד ונהבו למעבד אבדה נאה שהדס של
 עבות ולשוויי בבויה ללולב וערבות. ואין דליה ליה פבות
 הרבה ליפגיד כלה בודה מהדס אינו אבדה וב' צד שישים
 בה ג' בדים פחדם עבות ובס' ב' דדי ערבות ואביד להון בלאו
 בחד' ובהכי נפיק ביה. ויש נהגו לו שם שנים כנגד
 כרי חב או שישים ושמונה כ נין לולב אין אבדין אבדה
 אחת של הדס א' לנוי בשלחא. ובבוקר חמשה פשר חייב לברך
 על נטילת לולב קודם נטילתו דקיל כל המצות כלן מנרך
 עליהן ובר לע ייתן: וכשמנרך עליו נוטל אותו ה דרה
 לחן והלולב נגבד לבו של אדם והוא כאדם שער בכני
 חזרו

הלכות סוכה מספר האזרח

מדיבין. בבית ישראל למעבד סוכה לנפשיה כל חד וחד
 ולמיתב בה ז' יומי ביטמא ובלילא ולא למיכל בה
 ממטלטל שום סעודה דקבע נפשיה אכל אוכלין אכילה עראי
 ח' לסוכה וכמה אכילה עראי כדעשים בה בי רב ואויל
 לפרקא. אין ישנים בין קבע בין פראי חק לסוכה. וסוכה נריך
 למחוי בה שיעורא דלא תהוי פחות מכדי ראשו דרובו ושלחנו
 דהיינו ז' טכחים. אי הוי פחות מהאני פיעורא כסלה ופשהמח
 מרובה מנלחה כסולה חתמה מחמת סדך ולא מחמת דלכות
 כוכה רעיעה והמעובה כתיב בית אפי' שאין כוכבים נראין
 מחוכה כשרה. ואם נכלה חזר ובונה אותה. ואין משכבין אותה
 בדבר המחובר לקרקע ולא בדבר המקבל טומאה. ופורה
 ישנה שע אה לשם חב אפי' מתחילת השנה כשרה ואם לא
 עשה לשם חב חפך ומענה בה בית שנחת ופנך ג'
 אם יש בו משתחסבך ולכותל ד' אחות כסולה ואם לאו כשרה
 דאמרין דוכן עקומה. אויר בשלשה פוסל אסכך פול כופל
 בארבע חבילי קם וחבילי ענים וחבילי ורדים אין מסכבין
 בהם משום גורה אזור: וצריכה פתחיה פני דלכות כהלכתה
 ושלשית אפי' טכח שותק וצריכה נמי צורת פתח ופנת שבתך
 הקב מותר לשלול בסוכה דשיחך דהויא דוכן לסוכה הויא
 נמי

על פס ידו כמיש תוסי' פ"ק דשבת, חלל יוסף קלקל זה במקלט על ידי הולאת דבה כי מחלוקה אי' דוחה מאה פרנסות, וע"כ הולך הוא לתקנו למח"י שלחני חלקים לפניהם — ועתה בזכות ההספד על ת"ח כעין לבישת שק יתבעלו כל הקליפות וירדו גשמי רלון ברכה ונדבה — כמיש בזהר וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא ר"ל בשמחו הגדילים הללו ה"י נדמה בעיני הנשואים כאלו מת כל הדור ההוא מרוב גער והספד ועי"ז וכני ישראל פרו וישלחו וירבו ויעלמו במאור מאור, וזהו הפכת מספדי למחול לי שעי' ההספד יתהפך למחול אומיות מספדי בהספד, הוא אומיות י"ד פסיס, ועי"ז פתחת שקי ותאזרי שמחה שקי דייקא לבטל ק"ש הכ"ל. *

כתיב האלף לך שלמה ומאחית לנוערים את פרו היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני. הנה כתיב [איכה ב'] עזבו בארץ שערי אבד ושבר בריחי ומסיים מלכה ושריה בגוים אין תורה. ר"ל כי דניאל אמר חשתי המהכה לימים חלף מאחית ותשעים, והוא מרומז בחיבת ארץ שהוא חלף ריש לדיק היינו חלף מאחית ותשעים — והרמז בזה כי חלף היינו תורה, ריש לשון רש ועונו כי יאה עניותא לישראל, לדיק כמשמעו ועמד כולם לדיקים. והמשל למלך שגלה את בניו לארץ אחרת והגלה עמם את האומן שלהם ומסר להם מפתח של המצור שלו שאם יחזרו הבנים ללכת בדרך טובים יחזירו אל המצור כבתחלה, והבנים לא אבו הלך בדרכי ישרים, עד שעי"ז באורך הזמן כעס המלך וקרא האומן הגיל לביתו ולקח ממנו מפתח המצור, והי' אז לבנים עת לרה, וכמרו רחמי אנשי המדינה שגלו לשם והעניקו להם כסף וחבז ועושר ועשאוהם לשירים, וכני המלך לא אבו קבל תנחומים, ושאלו בני המדינה להם מדוע לא תתנחמו הלא בתחלה הייתם בעוני ורשיון ומתטללים כגרים ועתה עשינו עמכם לקוצה להעשירכם ולעשותכם שרים נכבדים ומדוע לא תקבלו תנחומים, והשיבו בחכמתם בראשונה הי' לנו האומן ומפתח המצור בידו והי' לנו פת בסלו לשבז אל בית אבינו אימת שגורלה לחזור, והי' נחשב בעינינו כאלו היינו שם ולא נחשב לנו כל העוני והדלות לכולם, ועכשיו שאין לנו פת בסל לחזור מה מעלה וכבוד נשאר לנו אחיז — והנמשל בן כי התורה הקדושה היא האומן אשר שלח עמנו בגולה והיא בעלמה המפתח לפתוח לנו שערי העזרה היום אם בקולו תשמעו — לכן כי שאלתי קיים אזי לא אכפת לנו בריש ועוני כי מפתחות העזרה בידנו, אמנם אחר שקף על עולמו ונסתלק ארון האלקים הדיק ובית מדרשו בטל הרי כאלו ניטל ממנו מפתח ההוא מה מועיל לנו להיות שרים נכבדים בין אחיז ולחיות עשירי עם אחר שסגר בריח בעדנו ואין פתח, וזהו טבעו בארץ שער ר"ל כי פתחת שער טבעו ותלוי בארץ אלף ריש לדיק הכ"ל, אמנם בעויה אבד ושבר

מחילה מכללת בין אחיז לחיל ובינו ללבן — אמנם הפונט ועושה מאחד אחד ח"י ח"י היינו בחי' עגל עין ומני' למען שרע הרכה מעי' רגל על לשונו ע"כ מן עגל באו למרגלים היותר חמור, ומני' למדו חז"ל בערכין [פ"ג מ"ה] שגדול המדבר בפיו מעושה מעשה שעל העגל לא נחתם גז"ר ועל מרגלים נחתם ע"ש ולזה נעשה מזיוק ג"ל עם עי' עג"ל וג"ל עם ריש של אחיז (במקום אחיז) רגל רגל על לשונו — וזה רי' יסודה בן גרים נכשל בזה"ר ונעשה מגל שלו רגל, וההיפך רשבי' הי' גל עין ואביטה נפלאות, והנה עלים גמטרי' רי' ע"כ גל עלם ה"ל כמו רגל, ואמר נתן סיני' בו ר"ל שלו שהי' גל עין ונעשה בו ג"ל עלם — והנה כשם שהמדבר רע מבטל מעשה עד שמיים נעשה שנה, והי' לעשות מיום חודש ומ"מ עולה ב' מדרגות לרעה לעשות ממנו שנה, הנה נמי החוטא באומר אמרו כי יהודה בן גרים שהוא רע יותר שחוטא במחשבה להפסיד חברו עי' אחר האומרו בשמו, ועולה ב' מדרגות עוד יותר שהוא אחר שנה שמיטה ואחריו יוכל, ונעשה מיום יוכל שלם, והיינו דמתמה רשבי' על רי' יהודה בן גרים כיון שביים אשר דבר לה"ר בחוק, ועי"ז נשמע בית המלך וגרם רע לרשבי' הי' מתחשב לריב"ג ליוכל שלם של חמשים שנים אי"כ כבר השלים שנותיו יותר ממרגלים דמסתמא הי' אז כבן עשרים, ועוד דהא חי י"ב שנים שהי' רשבי' במערה, והיינו עדיין ישנו לזה בעולם היינו יוכל כמו [שמות כ"א] ועבדו לעולם, ועמי' הר"א עזרא שם.

כתיב הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרי שמחה [תלים ל']. כי בשליה רמז השקפה

ממנו קדשך מן השמים וברך את האדמה, השק-פיה אומיות השקפה, ולע"מ מה ענין ברכת האדמה לשק יפה, והנה עלירת הטללים וגשמי ברכה המה מקליפות שוכני האויר, והמה רי' מאות מחנה עשו ועי"ז כתיב [עבדיה א'] והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, כי ידוע קש גמטרי' תי' רומז למחנה עשו ככ"ל, והנה מעשרים גשמי ברכה, והנה גשמים זין גמטרי' תי' הכ"ל, וגם ח"ש להבה גמטרי' גש"ם, ולכן אשו של יעקב ולהבה של יוסף המה מביאים גשמי ברכה לעולם לבטל קש של עשו, וידוע כי שק אומיות קש ועי"ז אמרו חז"ל מלקוש שמל ק"שיותיכם של ישראל, ומעויה אמר השק יפה לדרך עמך ישראל ממנו קדשך לבטולי קליפה ק"ש הכ"ל, והנה יעקב יהוסף כה"א נוספת על יוסף אז יעקב יהוסף ג"כ גמטרי' גשם ככ"ל וכי פעמים גשם היינו לירוק אש להבה ולירוק יעקב יהוסף עולה פור'ת בן פורת יוסף, והענין כי עיקר שפע פרנסה עי' יוסף המעביר ומשם רועה אבן ישראל והבן — ידוע כי השם של כ"ב אומיות היואלים מברכת כהנים הממונה על מזונות ופרנסה הזכירו והמשיכו יעקב ליוסף בשעה שהלכישו כתונת פסיס והשם מרומז בפסיס שהוא

שער

אגשמי ברכה — וזה אמר לי כבוד חותני הרב ז"ל: בחגתי ונסתני כ"ש בקראי דרוש הנוסחי ברבים בעת עצירת גשמים בעלתי ביה, פי'א הי' עצירת גשמים זמן רב, וביקש הנוסח מאתי שיתפללו והגדלים נ"כ על גשמים, והשבתו לו אנתנו עשינו את שלנו והגנו מבטחך ביום ב' יהי גשם רב, ביום ב' קבצתי אצלי איזה יחיד סגולה ולקחתי הפנקס כ"ק ואמרתו לפניהם כל הדרוש הנוסחי, וסיד השמים התקדשו עבים ויהי גשם גדול, ועוד פעם אבד הי' בן שאמר איזה שעות שאמר ברכים דרוש הזה ירדו גשמי ברכה רי' והותר עכ"ר פי"א רבב מהירש"א ז"ל, והוא פלא.

ברית

(*) במקו' הדרוש הספר הזה, אפרתי אני בלבי טוב להזכיר מה ששמעתי מכבוד מורי הגי' רי' שלמה אלכסנדר סופר זצ"ל כ"מ, שנפלא הוא בעיני המבין, דרוש הספר הנוסחי, ונראה בעליל הדגשורות הריל לסודי ללבות, וכל דגה ופאמר בדרוש הנוסחי מירשא עד גמירא היה צלולת ורחמי ולהמתקת היגים ועידן ריתותא להביא גשמי ברכה לעולם באתערותא דלתא על הצורך הנפטר, כי עצירת גשמים גדול היה או כמו שכתב סרן בתחלת הדרוש: ואנחנו רואים בעויה כי השנים מקלקלים השמים עצרו גשמים והאין לא נתנה יבולת והיין מתקלקל זה שנים רבות ואיזי וכו', וסיום המאמרים בדיה איתא פסי' ובי' ודיה אחול וכו' וסאמר הי' רק לסבעי רחמי

ודאמרינן שליחות מהני במעילה ביניהם, ואי דליכא עבירה מיותר הגז"ש לענין שליחות, אלא ודאי דאיכא עבירה, להכי משם אין קושיא כיון דמיותר, אך במכירה כתבו התוס' קשי' קצת כיון דליכא יתור. וגם המהרש"א בקידושין (מ"ב ע"ב) בתוס' זה הקשה, והביא התוס' הנ"ל להורות שהתוס' עצמן היו יודעין קושיא על דבריהם ואפ"ה לא נדו מדבריהם, וכמו שכתבו יותר בהדיא הסברא ע"ז בב"מ (י"ד ע"ב בד"ה אי), כיון שאין השומר יודע שהוא גנוב הוי ל"י כחצר דבעל כרחו מוטיב ב"י.

שעוסקים בו. וכן על קושיתו הראשונה חוץ ממה שתירצתי לפני זה, הלא איתא בתוס' עצמו שם היכי יליף מה מכירה ע"י אחר אף טביחה, דלמא דוקא כשסבור שהוא שלו, זה הוי קושיא יותר מקושית הטורי אבן דלעיל, ואפ"ה לא כתבו רק לקצת קשה, ולא נדו בשביל קושיא זו מדבריהם. וגם דייקו התוס' שם וכתבו דלמא מיירי בלא ידע כיון דליכא יתור, וזה עולה כדברי הנ"ל שכונתם בשלמא גז"ש דחטא חטא מתרומה, י"ל שהי' קבלה בידם שהגז"ש דחטא חטא עולה על כל הני שחשבינן במעילה (י"ח ע"ב),

חידושי מסכת תענית

יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר בבקר תאמר וגו', ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושא דסדרא, דגם שם איכא תרגום של הקדושה, ואיהי שמי' רבא דאגדתא, ופירש"י לפי שיש כאן תורה וקידוש השם שרבים מתכנסים שם בשבתות. ואמנם לפי הנ"ל בפשיטות ניתא ולכן דעת הב"ש הובא במגן אברהם (נ"ד סק"ג) בשם הרמב"ם שאין לומר קדיש דרבנן אלא בתר אגדה, וכן נשאר המנהג כמ"ש המ"א שם שאף אחר לימוד הלכה יאמר דברי אגדה קודם קדיש דרבנן, ע"כ דגדולת ונפלאות התורה הועמד בשרשו מדברי אגדה, שלהלכה יש גבול ולאגדה אין גבול, ולכן נקבע לומר יהי שמו הגדול, או שמי' רבה בתר התגלות תורה הזאת בהאגדה, יען שאף במעט אגדה אפשר כ"כ להרחיב ולחקור עד אין סוף, והוי דוגמא דבריאות עולם שהי' כשתי פקעיות של שתי ונתרחבו עד שגער בהם הקב"ה ואמר די כדאיתא בתגיגה (י"ב ע"א).

ולענ"ד יותר יש לפרש מה דאיתא בב"ב (קמ"ה ע"ב) עתיר נכסין עתיר פומבי זה הוא בעל אגדות, הכונה נכסין המה דברים הנצרכים אשר לא סגי בלעדם, שכולם שדות ובתים ופומבי היינו בפרסום שנראה לכל כמו הבתים הבנוים שרואה כל העובר תכלית הנצרך, אשר הפנימות הוא מקום להגין מן המטר ומן הצינה כן הוא האגדה, וכיון שבמס' הזאת נמצא הרוב דברי אגדה אשר לא נמצא כ"כ בשום מסכת', לכן העמיד רבינו זכותו יעמוד לנו ויאיר לנו נרו, דברים אלו להתפלל בזה לה' ב"ה רק להוציא מכה אל הפועל מחשבתו הזכה והי' לו אז תפילה בלבו ובא לידו להעמיס תפילה בלשון קרא עושה גדולות, ואף שאינו רק איזה תיבות ידענו דלא צריך יותר, כי אפשר להכניס בתיבות מעטים תפילה גדולה וכמו דאיתא בברכות (ה' ע"א) אמר אביי אף ת"ת מיבעי ל"י למימר

דף ב' ע"א מתני' באימתי. פירש"י ובגמ' מפרש טעמא וכו' שנאמר עושה גדולות וגו'. יש לתמוה מה שמביא קרא דלא מוכח ממנו כלום, רק מתיבתא חקר דסיפא דקרא הזה למדנו לחקר דבריאת עולם, ויותר הי' שלא להביא כלל רק לומר ובגמ' מפרש טעמא, אמאי קרי ל"י גבורות גשמים, והגמ' לפנינו לראות דרשתם באורך כדרך רש"י במשנה שכתב ובגמ' מפרש ולא הביא מה מפרש.

אמנם לענ"ד גראה ללמוד מזה, שבכל התחלת מעשה יתפלל לה' ב"ה שיהי' בעזרה, ומכ"ש בלימוד תורה הקדושה, כאשר ביקש דוד מלך ישראל גל עיני ואביטתה נפלאות מתורתך, דאף דאמרינן במגילה (וי"ו ע"ב) להדודי תולה ביגיעה, בכל זאת אף להגיעה צריך עוד מן השמים שלא יבאו מונעים ביגיעתו במלאכת הקדש, וגם אמרינן התם לאוקמא גירסא סייעתא דשמיא, וצריך לבקש רחמים לאוקמי גירסא, ולכן הנכון קודם התחלת איזה מסכת הבא ללמוד ומכ"ש מי שבא לחבר איזה חיבור לבקש רחמים לפני החונן דעת שיפתח לבו ויראנו הגדולות והנפלאות שבתורתו הקדושה.

ואמנם בלימוד הלכה אין כ"כ הכרח, כמו בלימוד הגדה שגנוזות בה אוצרות פלאי פלאים, ולכן איתא במדרש שוחר טוב (תהלים כ"ח) על הקרא כי לא יבינו אל פעולות ה' בשם ר' יהושע אלו האגדות, והאריך הספר אפיקי יהודה בדרוש הראשון מספרו לברר שכן הוא שהפנימית מן האגדות מעוטף בעשרה לבושים ומעוטים המה היודעים מה באגדה, והוא המאמר לא יבינו אל פעולות ה' דייק לא יבינו, ולכן איתא במדרש משלי (תחקנ"א) בילקוט ואמר ר' ישמעאל בשעה ששומעים הגדה מפי חכם ואח"כ עונין אמן יהא שמי' רבא מברך, באותה שעה הקב"ה שמח וכו'. ואיתא בסוטה (מ"ט ע"א) אמר רבא בכל

תהלים לידע מה שאומר, ויהי' לו ללימוד תורה בשעת אמירה ויעמים גם תפילתו בהלימוד ההוא, ולכן הביא רש"י הקרא הזה בדרך לימוד, והתכון להתפלל אל ה' ב"ה שיהי' לו לעזר לגמור.

אציג לכאן עוד ידיעה אשר שייד למה שכתבתי לפני זה, מה שנוהגין העולם בלמדם בגמ' לשון הקרא שאין מזכירין את השמות שבקראי וכן בדרשות הוא טעות, וכדומה איסור גמי איכא בזה, הט"ז כתב בא"ח (סי' תרכ"א ס"ק ב') שלא יאמרו אדושם, אלא אם אינו רוצה להזכיר השם בפירוש יאמר השם, אבל בלימוד בפסוקים יוכל לומר השם באדנות כמו שאומר בתפילה, והמ"א כתב (בסי' רט"ו ס"ק ה') שאין לגדול להזכיר השם כשלומד הברכות בגמ' רק לקטן מותר כמ"ש שם בש"ע, וכתב הפמ"ג ע"ז אבל כשלומד פסוקים בתלמוד ודורשן רשאי לאומרו. ולענ"ד יש להוכיח זה מברכות (כ"ב ע"א) בבעלי קריין ר' נתן בן אבשלום אומר אף מציע את הגמ' ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו, פי' רש"י אזכרות שבמקראות הנדרשים, מבואר דמי שאינו מהן אומר האזכרות בלימוד הגמרא, ואיתא שם מעשה בתלמיד אחד שהי' מגמגם וכו', וכתבהמהרש"א בח"א שלא אמר ההזכרות, וע"ז אמר לו שאין דברי תורה מקבל טומאה, ולענ"ד איכא מצוה להזכיר את השם וממילא איכא איסור אם אינו מזכיר דאיתא בברכות ע"ש (וי"ו ע"א) ומנין שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר (שמות כ כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך, פירש"י אשר יזכר שמי על מצותי ודברי, מזה משמע דניח להקב"ה אם מזכירין השם במצותיו ובלומד תורה, והקב"ה ברכו בשכר זה, ושמשום הזכרת שמו של הקב"ה בלימודו השכינה עמו אע"פ שהוא רק יחיד, ע"כ לדעתי אם לומד גמרא ונדרש קרא והוא מזכיר את השם באדנות אם נמצא בקרא שדרשו חז"ל, ואם מכון עצמו בלשון הקרא לתפילה, אז יצא פעולה קרובה להתקבל יותר.

ולכן אינו נכון מה שיש מדרשנים אומרים פסוקים בהדרשה בעל פה והשם אינו מזכירין רק אומרים אדושם, והוא מהיפך להיפך, אדושם הוא דרך בזיון כמ"ש לעיל שהט"ז כתב שלא יאמר רק השם. ואמנם כאן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה כדסברי רוב הפוסקים בא"ח (מ"ט), ומקילין בזה ואומרים בעל פה שיש קצת שלא כדין, ומחמירין על עצמן שאין מזכירין השם באדנות, ונהפוך הוא יחמירו לאמור מתוך תנ"ך ויאמרו השם באד', ואשר לדעתי יש לנו לשמוח אם מותר לנו להזכיר את השם בלימודו, ובפרט שנראה כפי שכתבתי לעיל שיש גם מצוה להזכיר את השם בלימוד ובדרשה. וכן מבואר גמי שתקנו

חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי פדית אותי ה' אל אמת, וכן כתב רש"י כאן עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, והכונה בזה שיגלה ה' ב"ה לו ג"כ גדולות ונפלאות בהתורה הקדושה. ולולא דמסתפינא ממלעיגים אשר אין להם הרגל מדרכי התמימים והצדיקים אשר כל דיבור שקול אצלם, הייתי אומר שעיקר תפילת רש"י הי' בתיבת וגומר, כלומר אתה האל העושה גדולות תהי' גומר עלי, כדכתיב תהלים (ב"ו ג') אקרא לאלקי עליון לאל גומר עלי. ותהלים (קל"ח ח') ה' יגמור בעדי ה' חסדך לעולם מעשה ידיך אל תרף, שכן הוא הצדיק מדבר עם חבריו ובלבו מעמים תפילה בדבריו, וכמו שמבואר אצלי בעזה"י באורך בדרוש שבת הגדול תרי"ב בתכלית אמירת שיר השירים בליל פסח.

ויש לנו מזה עוד לימוד ואשר ברור אצלי אף בלי שום רא"י רק מצד הסברא, אמנם יש גם מכאן רא"י לזה, שיש להתחכם שתתקבל התפילה, ולהעמיס בשעת הלימוד מבוקשו בתוך תיבת הלימוד אשר מוציא מפיו, ויותר אם העמיס בלשון הקרא אשר הועמד הדרש עליו, כמ"ש המ"א (בסי' קי"ט) שתפילה בלשון קרא נכון יותר. ולמען יובן לכל, אעתיק מעט ממה שהאריך השל"ה בהג"ה במס' שבועות (דף קפ"א ע"ב) שכתב לחבר יום ולילה בתורה ותפילה.

ומ"ש במ"א ריש אורח חיים בתורה או תפילה הוא ט"ס, וצ"ל תורה ותפילה, וכתבתי בזה בקונטרס מיוחד אשר כתבתי להחברה סוכת שלום יצ"ו דפה ק' גרעדיץ יע"א שגם הכונה בחיבור יום ולילה אינו כטעות עולם דבעי דוקא קודם אור היום עד גכון היום, אלא שיש לו ללמוד מיד אחר תפילת השחר וכמו שאנו נוהגין, וזה נקרא מחבר יום ולילה בטעם הסוד שכתב והמעיי' בשל"ה ימצא שכן הוא, וסיים לענין הנצרך לי עתה, וז"ל ובוה משובח תיקון התורה יותר מהתפילה, שהרי עבירה שהיא החיצונית מכבה מצוה שהיא תפילה ונוצח אותה ומעכבה לעלות דרך היכל לבנת הספיר כדפי', ואין עבירה מכבה תורה אלא סוד תיקון זה עולה וגובר ואין החיצוני יכול לעכב בידה ולחזור, אלא אדרבה התורה היא פותחת פתח לתפילה ליכנס עמה מפני שהתורה מעלמא דדכורא שאין החיצונים נאחזים בה כלל עכ"ל.

וא"כ כמ"ש אם כולל תפילה בלשון עסק תורה, וזה הוא כח הספר תהלים באשר מיוסד בשביל לימוד תורה ושבת, כמו דאיתא (בקפיטל א'), וסידר ה' ספרים נגד הומשי תורה, והתחיל באשרי נגד אשריך ישראל שטרם סיום התורה כן ראיתי במדרש שוחר טוב (תהלים קפ"א א'), ואמנם העמיד בתוך דרכי התורה שכתב תפילות ותחנונים, ואשרי מי שזוכה באמירת